

## GLOSAR

Glosarul este menit să faciliteze accesul cititorului la referințe pentru a înțelege mai lesne categoriile de bază ale sănătății publice și a principalelor lor aspecte. Am încercat să elucidăm conceptele fundamentale într-o terminologie clară și internațional acceptată.

## ABREVIERI

AIDS	(Acquired immune deficiency syndrome) - Sindrom de imunodeficiență achiziționată (SIDA)
APHA	(American Public Health Association) - Asociația Americană de Sănătate Publică
ARI	(Acute respiratory infection) - Infecție respiratorie acută
BCG	(Bacillus Calmette-Guérin) - Bacilul Calmette-Guérin
BOD	(Burden of disease) - Impactul bolii
CBA	(Cost-benefit analysis) – Analiza cost-beneficiu
CBR	(Crude birth rate) - Valoarea brută a natalității
CDC	(Centers for Disease Control and Prevention) - Centre de Epidemiologie și Medicină Preventivă
CDD	(Control for Diarrhoeal Diseases - WHO) - Controlul Bolilor Diareice – OMS
CHD	(Coronary heart disease) – Cardiopatie ischemică
CHW	(Community health worker) – Asistent sanitar comunitar
CINDI	(Countrywide integrated noncommunicable disease intervention) - Programul de Intervenție Națională Integrată Împotriva Bolilor Nontransmisibile
COPC	(Community-oriented primary health care) - Asistența primară comunitar orientată

CVD	(Cardiovascular disease) - Boală cardiovasculară
DALY	(Disability-adjusted life year) - An de viață cu rectificare la disabilitate
DHHS	(Department of Health and Human Services) - Departamentul de Servicii Umane și Sănătate
DHS	(District health system) - Sistemul de sănătate regional
DOT/DOTS	(Directly observed therapy, [shot term]) - Terapia observată direct (de scurtă durată)
DPT	(Diphtheria, pertussis, tetanus vaccine) - Imunizare contra difteriei, pertussis și tetanus - ADTP
DRG	(Diagnosis related group) - Grup cu diagnosticuri înrudite
EPA	(Environmental Protection Agency) - Agenția de Protecție a Mediului Ambient
EPI	(Expanded program of immunization, includes DPT, BCG, measles, polio) – Program de imunizare în masă, care include DPT, BCG, vaccinurile antirujeolic și antipoliomielitic.
EPIplus	(EPI, hepatitis B, yellow fever vaccines, plus vitamin A and iodine supplementation) – EPI, imunizare contra hepatitei B, febra galbenă plus suplimentare cu vitamina A și iod.
FAO	(Food and Agriculture Organization) – Organizația ONU pe Problemele Produselor Alimentare și Agriculturii
FDA	(Food and Drug Administration) – Departamentul de Control al Calității Produselor Alimentare și Medicamentoase
GDP	(Gross domestic product) – Produsul Intern Brut
GNP	(Gross national product) – Produsul Național Brut
GOBI	(Growth monitoring, oral rehydration, breast-feeding, immunization) – Monitorizare a creșterii, rehidratare per orală, alimentare la sân, imunizare

GOBI/FFF	(GOBI plus family planning, food production, female education) - GOBI plus planificarea familiei, pregătirea produselor alimentare, instruirea femeii
HCFA	(Health Care Financing Administration) – Departamentul de Finanțare a Asistenței Medico-sanitare
HFA	(Health for All) – Sănătate pentru Toți
HIS	(Health Information System) – Sistemul de Informare în Domeniul Sănătății
HIV	(Human Immunodeficiency Virus) – Virusul imunodeficienței umane
Hib	<i>Haemophilus influenzae B</i>
HMD	(Health Manpower Development - WHO) – Dezvoltarea resurselor umane medicale – OMS
HMO	(Health maintenance organization) – Organizație de menținere a sănătății
IBRD	(International Bank of Reconstruction and Development – World Bank) – Banca Internațională pentru Reconstrucție și Dezvoltare – Banca Mondială
ICD-10	(International Classification of Disease, 10 <sup>th</sup> edition) – Clasificarea Internațională a Maladiilor, ediția a 10-a
IDA	(Iron deficiency anemia) – Anemie feriprivă
IDD	(Iodine deficiency diseases) - Boli deficitare de iod
IMR	(Infant mortality rate) – Mortalitatea infantilă
ILO	(International Labour Organization) – Organizația Internațională a Muncii
KABP	(Knowledge, attitudes, beliefs, and practices) – Cunoștințe, atitudini, credințe și practici
LDC	(Less developed country) – Țară în curs de dezvoltare
LLDC	(Least developed country) – Țară slab dezvoltată

MAP	(Malaria Action Program) – Programul de combatere a malariei
MCH	(Maternal and child health) – Sănătatea mamei și copilului
MMR	(Maternal mortality rate) – Mortalitatea maternă
MMR	(Measles, mumps, rubella) – Rujeolă, oreion, rubeolă
MMWR	( <i>Morbidity and Mortality Weekly Review Report</i> ) – Raportul analitic săptămânal al morbidității și mortalității
MONICA	(Multinational monitoring of trends and determinants in cardiovascular disease – WHO) – Monitorizarea multinațională a tendințelor și determinantelor în bolile cardiovasculare – OMS
NGO	(Nongovernmental Organization) – Organizații nonguvernamentale
NHANES	(National Health and Nutrition Examination Surveys) – Studiile de Cercetare a Sănătății și Nutriției la Nivel Național
NHS	(National Health Service, United Kingdom) – Serviciul Național de Sănătate, Marea Britanie
NID	(National immunization days) – Zilele naționale de imunizare
NIH	(National Institutes of Health) - Instituțiile naționale de sănătate
OECD	(Organization for Economic Cooperation and Development) – Organizația de Cooperare și Dezvoltare Economică
ORT	(Oral rehydration therapy) – Terapia de rehidratare per orală
PAHO	(Pan American Health Organization) – Organizația Panamericană a Sănătății
PHS	(Primary health care) – Asistența medico-sanitară primară
QALY	(Quality-adjusted life year) – An de viață cu rectificarea calității vieții

STD	(Sexually transmitted disease) – Boală sexual transmisibilă
TBA	(Traditional birth attendant) – Moașă tradițională
UNICEF	(United Nations Children’s Fund) – Fondul Națiunilor Unite pentru Copii
UNDP	(United Nations Development Programme) – Programul de Dezvoltare al Națiunilor Unite
UNHCR	(United Nations High Commission for Refugees) – Comisia Superioară a Națiunilor Unite pentru Refugiați
USAID	(United States Agency for International Development) – Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională
VHW	(Village [community] health worker) – Asistent sanitar comunitar
WHO	(World Health Organization) – Organizația Mondială a Sănătății
YPLL	(Years of potential life lost) – Ani pierduți de viață potențială

## GLOSARUL TERMENILOR

**Abordare a riscului (Risk Approach).** Planificare a serviciilor și intervențiilor orientate spre grupurile populaționale de risc major bazată pe principiul “câte ceva pentru toți, dar mai multe pentru cei ce necesită în concordanță cu aceste necesități”.

**Abuz de substanță (Substance Abuse).** Activitate socială sau profesională insuficientă cauzată de utilizarea patologică continuă sau periodică a alcoolului sau drogurilor timp de peste o lună.

**Accesibilitatea (Accessibility).** Posibilitatea membrilor populației de a accesa serviciile medico-sanitare utilizând transportul local în mai puțin de o oră; este dependentă atât de distribuirea serviciilor, cât și

de comoditate, cost, cuprindere a populației de către asigurarea medicală, transport, precum și de factorii sociali și culturali.

**Acreditare (Accreditation).** Evaluare sistematică, periodică, voluntară a activității instituției medico-sanitare și organizării ei efectuată de o agenție externă, care nu aparține instituției, cu o apreciere strictă a neajunsurilor în conformitate cu standardele elaborate și deciziile echipei profesionale care a efectuat controlul.

**Activități vitale (Activities of Daily Living [ADL]).** Abilitatea sau disabilitatea individului de a efectua fără ajutor activități habituale de autodeservire, cum ar fi îmbrăcarea, toaleta, alimentarea, curățenia; acest indice este utilizat pentru evaluarea exodurilor intervențiilor la diferite vârste, a proceselor patologice sau stărilor cronice și a celor care se soldează cu pierderea capacității de muncă.

**Adaptare (Adaptation).** Proces prin care un organism animal sau o persoană se modifică cu succes pentru acomodarea în noile circumstanțe.

**Departamentul de Securitate și Igienă a Muncii (Occupational Safety and Health Administration [OSHA]).** Agenție guvernamentală federală din SUA responsabilă de standardele existente, monitorizarea securității și respectarea igienei muncii.

**Administrație publică (Public Administration).** Administrare a unui program de sănătate publică de către o agenție guvernamentală.

**Adunarea generală în domeniul sănătății mondiale (World Health Assembly).** Întrunire anuală din Geneva a Organizației Mondiale a Sănătății cu discutarea problemelor medico-sanitare internaționale curente și pentru stimularea majorării priorităților și resurselor alocate sănătății în țările membre.

**Afecțiuni deficitare de iod (Iodine Deficiency Disorders [IDD]).** Afecțiuni sau stări datorate ingestiei alimentare inadecvate de iod

fapt care este cauza cea mai frecventă a leziunilor evitabile ale creierului sau a retardului mental.

**Agent patogen (Pathogen).** Organism, toxină sau alt agent capabil să cauzeze boala într-un organism uman, animal sau la o plantă.

**Agencia de Protecție a Mediului Ambient (Environmental Protection Agency [EPA]).** Agenție guvernamentală federală a Statelor Unite responsabilă de standardele tuturor componentelor mediului ambient inclusiv a calității aerului, apei și solului.

**Agentul infecțios/toxic (Agent Infective/Toxic).** Microorganism, substanță chimică sau tip de radiație care sunt esențiale, dar nu suficient necesare pentru a cauza boala sau modificările patologice. O boală poate avea un singur agent patogen cauzal sau se poate dezvolta în rezultatul interacțiunii agentului cu alți factori de contribuție.

**Alcoolismul (Alcoholism).** Utilizarea regulată a alcoolului în cantități excesive în comparație cu standardele comunității; este asociată cu dependență, deprindere și intoxicație frecventă.

**Alimentare artificială a copilului (Formula, Baby).** Substituenți ai laptelui matern constituiți în cea mai mare parte din lapte de vacă modificat; sunt recomandate pentru utilizare în primul an de viață în cazul în care alimentarea la sân este sistată.

**Alimentația în perioada de înțărcare (Weaning Food).** Alimentare care asigură necesitățile organismului sugarului în perioada de înțărcare, perioadă în care copilul trece de la alimentația la sân la alt tip de nutriție.

**Alimente îmbogățite (Enriched Foods).** Alimente îmbogățite cu vitamine și minerale pentru majorarea valorii nutritive a hranei sau pentru restabilirea ingredientelor pierdute în procesul de preparare a alimentelor.

**Alma-Ata.** Oraș în Kazahstan unde în 1978 Conferința Internațională a OMS/UNICEF a adoptat Declarația despre asistența medico-sanitară primară, declarație care constituie baza programului OMS “Sănătate pentru toți până în anul 2000”.

**Alocare (Appropriation).** Plasarea fondurilor într-o categorie bugetară concepută ca un pas (o parte) al unui proces legislativ menit să favorizeze lucrul puterii administrative.

**Alocarea resurselor (Allocation of Resources).** Distribuirea resurselor financiare, umane și materiale între diferite categorii de instituții de asistență medico-sanitară fie celor naționale, regionale, locale sau pentru organizarea asistenței medico-sanitare propriu zise.

**Ambianță (Environment).** Totalitatea de factori (fizici, biologici, sociali, economici ș.a.) ai mediului înconjurător al individului care pot afecta sănătatea sau bunăstarea lui.

**Ambiantul (Ambient).** Condiții ale mediului înconjurător de obicei referitoare la calitatea aerului și nivelele de poluare.

**An de viață cu rectificare la disabilitate (DALY – Disability-Adjusted Life Year).** Unitate utilizată atât pentru măsurarea impactului global al bolii, cât și a eficacității intervențiilor medico-sanitare. Reprezintă valoarea la moment a viitorilor ani de viață abilă, care au fost pierduți în rezultatul mortalității premature sau a disabilității apărute într-un an anumit.

**An de viață cu rectificarea calității vieții (Quality-Adjusted Life Years [QALYs]).** Unitate de măsură care reflectă calitatea și cantitatea vieții câștigate de pe urma implementării unui program de sănătate. Prin această unitate se măsoară durata așteptată a vieții în conformitate cu modificările survenite în calitatea vieții, care la rândul său se măsoară prin două sau mai multe aspecte ale sănătății cum ar fi durerea, disabilitatea, dispoziția, capacitatea de



autodeservire sau de a efectua activități social utile (spre exemplu activitate menajeră sau lucru plătit).

**Analiză cost-eficacitate (Cost-Effectiveness Analysis [CEA]).** Formă de evaluare economică în cadrul căreia toate costurile sunt exprimate în unități monetare, iar consecințele – în unități nemonetare, spre exemplu sporul de ani de viață, cazuri depistate, sau cazuri prevenite.

**Analiza cost-beneficiu (Cost-Benefit Analysis [CBA]).** O formă de evaluare economică în cadrul căreia toate cheltuielile și consecințele unei eventuale intervenții pentru prevenirea sau tratamentul stării patologice sunt exprimate în bani cu scop de apreciere a oportunității atingerii unui obiectiv specific sau pentru evaluarea priorităților competitive sau alternative.

**Analiza politicii (Policy Analysis).** Proces de analiză și revizuire a politicii cu rectificarea necesităților schimbătoare ale populației în asistență și tehnologie medico-sanitară cu scop de menținere a utilizării eficiente a resurselor alocate.

**Anemia (Anemia).** Scăderea valorilor hemoglobinei sub nivelele normale acceptate, micșorare dependentă de vârstă și sex, care se datorează pierderii sangvine, hemolizei masive, deficienței alimentare de fer sau de alte elemente esențiale pentru eritrocite.

**Ani pierduți de viață potențială (Years of Potential Life Lost [YPLL]).** Se calculează pentru toate grupele de vârstă de la naștere până la 65 de ani. Numărul de decese în fiecare grup de vârstă este înmulțit cu anii ratați de viață (diferența între 65 și punctul mediu dintr-un grup de vârstă). Spre exemplu, decesul unei persoane cu vârsta cuprinsă între 15-24 de ani se soldează cu 45 de ani pierduți de viață potențială. Apoi anii pierduți de viață potențială din toate grupurile de vârstă sunt sumați.

**Anorexia nervoasă (Anorexia Nervosa).** Tulburare de alimentare în cadrul căreia pacientul obez, stăruindu-se să piardă din greutate, se supune intenționat foamei, uneori aceste tentative se soldează cu deces.

**Anticorp (Antibody).** Moleculă proteică produsă în organism ca răspuns la pătrunderea unei substanțe străine (antigen) sau primită în mod pasiv prin transfuzie. Anticorpii se leagă de antigenul specific, care induce producția lor, cauzează distrucția lui, în așa mod oferind un mecanism important de protecție contra bolilor infecțioase.

**Anticorpi circulanți (Circulating Antibodies).** Anticorpi determinați în sânge spre deosebire de cei intracelulari (anticorpii antipoliomielitici din celulele tractului gastrointestinal).

**Antigen (Antigen).** Substanță (proteină, polizaharidă, glicolipidă, transplant tisular, etc.) capabilă să inducă un răspuns imun specific al organismului gazdă, spre exemplu invazia prin microorganisme, imunizarea sau ingestia. Reacția imună apărută la antigenele proprii poate cauza o boală autoimună.

**Antigenicitate (Antigenicity).** Proprietatea agentului extern de a produce reacție imună sistemică sau locală în organismul gazdei.

**Aprecierea metodologiei (Technology Assessment).** Evaluarea eficacității economice și a posibilității de aplicare a metodelor noi sau existente de asigurare a serviciilor preventive și curative.

**Aprecierea necesităților (Needs Assessment).** Tentativă organizată de culegere a informației cu scop de apreciere a necesităților comunității și pacientului în domeniul sănătății, inclusiv a cererii și necesităților în asistența medico-sanitară.

**Arbovirus.** Grup variat de virusuri cu un mod comun epidemiologic de transmisie între gazdele vertebrate prin intermediul artropodelor cum ar fi țânțarii, căpușele sau puricii de nisip (*Sarcophylla penetrans*).

**Argumente pentru acțiune (Case-for-Action).** Totalitatea argumentelor acumulate din mai multe surse care specifică aspectele clinice, epidemiologice, sociale și economice ale sănătății sau stării patologice, dovezi care justifică un program de intervenție.

**Asigurare medicală (Health Insurance).** Plată în avans a serviciilor medico-sanitare bazată pe achitări regulate, private, de la locul de muncă sau printr-un mecanism guvernamental de impozitare.

**Asigurare medicală privată (Private Health Insurance).** Asigurare medicală oferită de către organizații non-guvernamentale indivizilor aparte sau grupurilor de persoane înrolate organizate în bază non-profit sau cu profit; reprezintă o categorie menită să corecteze neajunsurile asigurării medicale statale și a legilor în domeniul sănătății.

**Cererea indusă de ofertă (Supply Induced Demand).** Disponibilitatea unui serviciu majorează utilizarea lui.

**Asigurarea medicală națională (National Health Insurance [NHI]).** Asigurare medicală obligatorie, administrată și reglată de stat, cu o acoperire largă, cu asigurarea unor servicii medico-sanitare complexe și cu o administrare publică.

**Asistența ambulatorie (Ambulatory Care).** Servicii de asistență medicală și paramedicală oferite pacientului în baza vizitei ambulatorii.

**Asistența antenatală (prenatală) (Antenatal [Prenatal] Care).** Asistența asigurată femeii pe parcursul gravidității, începută la modul ideal până la sarcină și obligatoriu în primul trimestru al gravidității și prelungită până la naștere și ulterior în perioada postnatală.

**Asistența medico-sanitară primară (Primary Health Care [PHC]).** Asistența medico-sanitară primară include asigurarea serviciilor

esențiale la momentul contactului primar cu sistemul de sănătate. Conform Declarației OMS de la Alma-Ata despre asistența medico-sanitară primară, aceasta include iluminarea maselor în domeniul sănătății, profilaxia și tratamentul bolilor uzuale, promovarea unei alimentații corecte, securitatea apei și mediului înconjurător, sănătatea mamei și copilului, controlul bolilor contagioase și a imunizării, precum și asigurarea cu medicamente de primă necesitate.

**Asistența medico-sanitară primară comunitar orientată (Community-Oriented Primary Health Care [COPC]).** Integrare a necesităților sănătății comunității sau a diagnosticurilor comunității, determinate prin analiza epidemiologică, cu asistența medico-sanitară primară individuală.

**Asistența medico-sanitară primară selectivă (Selective Primary Care).** Programe focusate pe profilaxia și tratamentul celor mai frecvente și periculoase pentru sănătate stări patologice, cu o proporție beneficiu-cost înaltă.

**Asistența paliativă (Palliative Care).** Tratament simptomatic și de susținere administrat pacientului muribund, precum și familiei sale.

**Asistență paliativă (Respite Care).** Asistență temporară acordată pacienților cu boli cronice sau cu disabilități care stau la domiciliu și sunt dependenți de membrii familiei sau prieteni care îi îngrijesc periodic sau permanent.

**Asistență pe categorii (Categorical Service).** Program de asistență finanțat, dezvoltat și dedicat unei probleme sau serviciu de sănătate dintr-o anumită categorie sau adresat unui grup anumit de risc.

**Asistență staționară (Inpatient Care).** Servicii medico-sanitare care necesită internarea și rămânerea pacientului peste noapte într-o instituție medicală.

**Ateroscleroză (Atherosclerosis).** Acumularea depozitelor de grăsimi în tunica internă a arterelor, provocând îngustarea lumenului precum și reducerea elasticității – fapt ce se soldează cu diminuarea circuitului sangvin în vas.

**Audit medical (Medical Audit).** Procedură de evaluare a serviciului medico-sanitar în cadrul căreia datele selectate sunt analizate pentru a se încredința de calitatea efectuării asistenței medicale în comparație cu alte facilități.

**Auto-asistență (Self-Care).** Element de responsabilitate sanitară personală și metode de îmbunătățire a sănătății unui individ în afara rețelei de asistență medico-sanitară profesională.

**Autorități medico-sanitare locale (Local Health Authority).** Guvern municipal sau teritorial tradițional responsabil de măsurile sanitaro-profilactice inclusiv de securitatea apei, canalizare, colectarea și prelucrarea gunoiului, planificarea orașului, zonei, controlul factorilor nocivi, animalelor, paraziților, inspectarea business-ului, întreprinderilor de producere și produselor alimentare.

**Autoritățile regionale de sănătate (District Health Authority [DHA]).** Termen descriptiv al asistenței medico-sanitare controlate de autoritățile locale care include responsabilitatea administrativă pentru anumite servicii și responsabilitatea totală pentru sănătatea populației din regiune cu o imputabilitate pentru aceasta față de organele guvernamentale superioare.

**Bacilul Calmette-Guérin (Bacillus Calmette-Guérin [BCG]).** Tulpină slăbită sau atenuată a bacilului tuberculozei utilizată pe larg pentru imunizarea contra tuberculozei în special la copiii din regiunile endemice.

**Bacteriologie (Bacteriology).** Ramură a științei care se ocupă cu studierea microorganismelor bacteriene, fiind parte componentă a

microbiologiei care studiază bacteriile, virusurile, paraziții și alte organisme.

**Bacteriostază (Bacteriostasis).** Încetinire sau întrerupere a multiplicării bacteriilor ceea ce face posibilă distrugerea microorganismului patogen de către sistemul imun al gazdei.

**Banca Mondială (World Bank).** Banca internațională pentru reconstrucție și dezvoltare, Washington, districtul federal Columbia. Această bancă a fost fondată de către țările industrializate după al Doilea Război Mondial și a devenit o sursă cheie de creditare pentru dezvoltare a țărilor ONU.

**Bioanaliză (Bioassay).** Determinarea substanțelor chimice în țesuturile umane, animale sau vegetale.

**Boală (Disease).** Boală, afecțiune sau suferință sunt deseori utilizate ca sinonime. *Boala (Disease)* reprezintă o disfuncție fiziologică sau psihologică. *Afecțiunea (Illness)* este o stare subiectivă a unei persoane care are senzația că nu se simte bine. *Suferința (Sickness)* reprezintă o stare de disfuncție socială a persoanei bolnave. Boala are o istorie a bolii care începe cu stadiul preclinic și evoluează spre cel clinic, apoi spre însănătoșire sau rezolvare, aceste stadii fiind influențate de efectele măsurilor preventive și terapeutice.

**Boală acută (Acute Illness).** Episod scurt, intens de boală sau expunere la agent patogen; uneori este utilizat pentru a indica severitatea.

**Boală cardiovasculară (Cardiovascular Disease).** Una sau toate bolile cordului și ale sistemului circulator inclusiv cardiopatia ischemică, accidentele cerebrovasculare, bolile reumatice ale cordului, bolile congenitale ale cordului ș.a.

**Boală ce necesită notificare (Notifiable [Reportable] Disease).** Caz de boală al unei persoane sau al unui animal care, conform legii, trebuie raportat de către furnizorii de servicii medico-sanitare oficialităților

statale, de sănătate publică sau veterinară; această informare este necesară din cauza contagiozității extreme, severității, frecvenței sau din alte motive care sunt de o importanță medico-sanitară publică.

**Boală cerebrovasculară (Cerebrovascular Disease).** Ateroscleroza sau alte boli ale sistemului vascular cerebral care pot rezulta în accidente sau crize cerebrovasculare.

**Boală contagioasă (Communicable Disease).** Boală cauzată de un agent infecțios specific sau de produsele lui toxice. Afecțiunea se dezvoltă în rezultatul transmiterii agentului patogen de la o persoană, animal sau dintr-un rezervor natural la gazda susceptibilă prin mecanism direct sau indirect prin intermediul plantelor, gazdelor animale, vectorilor sau prin mediul ambiant.

**Boală cronică (Chronic disease).** Stare a sănătății compromisă pe parcursul a 3 luni și mai îndelungat.

**Boală infecțioasă transmisă prin apă (Waterborne Disease).** Boală contagioasă transmisă prin intermediul apei din sistemul comunitar de asigurare cu apă sau prin apa ce nu aparține acestui sistem.

**Boală intestinală (Enteric Disease).** Boli infecțioase gastrointestinale cauzate de organisme patogene specifice enterice inclusiv cu bacterii, virusuri, paraziți și helminți.

**Boală sexual transmisibilă (Sexually Transmitted Disease [STD]).** Orice boală transmisă prin contact sexual.

**Boală subclinică (Subclinical Disease).** Predispoziție la o boală care se dezvoltă în urma acțiunii factorilor de risc sau a modificărilor biologice care precedă debutul simptomelor și semnelor clinice ale maladiei; aceste dereglări nu se depistează la examenul medical.

**Boli diareice (Diarrheal Disease).** Boală infecțioasă care produce scaune impetuoase sau lichide și care este cauzată de virusuri, bacterii sau paraziți.

**Boli evitabile prin vaccinare (Vaccine-Preventable Diseases [VPDs]).**

Boli care pot fi prevenite prin administrarea vaccinurilor accesibile la momentul actual.

**Buget în bloc (Block Budget).** Metodă de finanțare a instituției sanitare, spre exemplu a unui spital, care nu conține detalii amănunțite despre repartizarea mijloacelor financiare și care reprezintă o sumă totală negociată cu agenția finanțatoare. Acest tip de finanțare permite o libertate managerială în schimbarea alocărilor interne, în regruparea sau reducerea personalului medical.

**Bunăstare (Wellness).** Îmbunătățire a calității vieții și prosperitatea fizică, psihică și socială.

**Capitalul uman (Human Capital).** Majorare a calificării și capacităților unei populații datorate investițiilor în învățământ și sănătate cu scop de a facilita creșterea economică și de a îmbunătăți calitatea vieții.

**Capitație (Capitation).** Metodă de achitare a serviciilor medicale în cadrul căreia mijloacele financiare sunt alocate pentru fiecare persoană, înregistrată ca beneficiar de asistență medicală pe o perioadă de timp specificată. Capitația este ajustată la astfel de factori cum ar fi rata specifică a mortalității în dependență de vârstă și sex, reflectând diferențele în cerințele populației în domeniul asistenței medico-sanitare.

**Carantină (Quarantine).** Restricții în activitățile persoanelor sau animalelor sănătoase, care au fost în contact cu o boală infecțioasă în perioada de contagiozitate a ei, impuse cu scop de prevenire a transmiterii acestei boli în perioada infecțioasă.

**Cancerigen (Carcinogen).** Substanță ce cauzează cancer.

**Cancerogeneză (Carcinogenesis).** Proces de inițiere în celule a modificărilor maligne, care duc la o multiplicare nestăpânită ce se soldează cu diseminarea celulelor maligne și creșterea tumorilor.



**Cauza decesului (Cause of Death).** Cauzele decesului includ bolile, circumstanțele sau leziunile care au rezultat în sau au contribuit la sfârșitul letal, precum și accidentul sau violența care a produs leziunea. *Principala cauză de deces*, înregistrată în certificatul de deces, poate fi spre exemplu boala sau leziunea, care a inițiat cascada evenimentelor patologice ce au dus la un sfârșit letal, sau circumstanțele accidentului sau violenței în rezultatul căreia s-a produs leziunea fatală. Acestea sunt codate în conformitate cu Clasificarea Internațională a Bolilor (la momentul actual ICD-10).

**Cazul index (Index Case).** Caz inițial într-o izbucnire de boală sau epidemie identificarea căruia este crucială pentru elaborarea măsurilor de investigație și control.

**Centru de toxicologie (Poison Control Center).** Centru național sau regional de bază pentru informarea urgentă, diagnosticul, tratamentul și managementul otrăvirilor și intoxicațiilor acute de orice origine; este solicitat în urgențe medicale, pentru asigurarea necesităților medicinei legale, serviciilor de securitate publică precum și ale instanțelor judecătorești.

**Centru-sentinelă (Sentinel Center).** Instituție de asistență medico-sanitară generală unde sunt monitorizate toate cazurile prezente de îmbolnăvire în populația deservită și unde este calculat indicele evenimentelor de importanță sanitară publică.

**Cercetare a operațiunilor (Operations Research).** Studiu observațional sau experimental al activităților unui sistem cum ar fi, spre exemplu, asistența medico-sanitară ce are ca scop îmbunătățirea acestui serviciu.

**Cererea pentru serviciile medico-sanitare (Demand for Health Services).** Dorința, gradul de dispunere și/sau abilitate pentru a căuta, utiliza și plăti pentru serviciile medico-sanitare. *Cererea*

*enunțată* este cea îndestulată la momentul actual, pe când *cererea potențială* reflectă necesitățile reale.

**Certificare (Certification).** Eliberarea unui permis pentru practicare sau activare în calitate de furnizor de asistență medico-sanitară cu specificarea drepturilor în furnizarea serviciilor medicale. Statul poate elibera permis pentru operare în domeniul asistenței medico-sanitare, totodată păstrându-și dreptul de a inspecta sau sista licența sau de a impune modificări în activitatea organizatorică a unității sanitare.

**Certificat de deces (Death Certificate).** Legea cere ca fiecare deces să fie documentat printr-un certificat de deces semnat de organizația medico-sanitară desemnată și licențiată în acest domeniu. Acest certificat include datele de identitate ale persoanei, cauza decesului, vârsta, sexul, data nașterii, data decesului și spațiul de reședință. Cauza nemijlocită a decesului este înregistrată în prima rubrică, fiind urmată de descrierea circumstanțelor care au precipitat dezvoltarea cauzei nemijlocite. Cauza de bază este menționată la sfârșitul documentului (vezi Cauza decesului).

**Certificat de naștere (Birth Certificate).** Document legal de stat care conține detalii despre nașterea vivipară.

**Certificat de necesitate (Certificate of Need [CON]).** Procedură formală în cadrul căreia organizația sanitară dorind să investească mijloace în echipament capital, renovare sau extindere trebuie să prezinte un plan detaliat și justificat statului sau autorităților locale pentru cercetare, modificare și aprobare, chiar atunci, când sursa financiară este non-guvernamentală.

**Cheltuieli directe (Direct Costs).** Cheltuieli ce țin nemijlocit de activitățile preventive și terapeutice în sistemul de sănătate legate de o stare patologică; sunt în contrast cu cheltuielile indirecte cum ar fi

scăderea productivității muncii sau a venitului salariatului condiționate de boală.

**Cheltuieli pentru gestionare (Operating Cost).** Costul gestionării unei întreprinderi sau a unui serviciu, calculat anual, care variază în dependență de volumul serviciului; cheltuielile fixe de regie reprezintă costul gestionării care nu depinde de volumul serviciului.

**Cheltuieli recurente (Recurrent Costs).** Cheltuieli care se repetă în activitatea zilnică a întreprinderii (spre exemplu, salarii sau ajutoare materiale), ca sinonim se utilizează *cheltuieli pentru gestionare*.

**Cheltuielile pentru sănătatea națională (National Health Expenditures).** Volumul cheltuielilor, acoperite din mai multe surse, pentru toate serviciile și mijloacele medico-sanitare, cercetările în domeniul sănătății și construcțiile sanitare pe parcursul unui an calendaristic. Acestea includ achitățile în numerar, asigurarea medicală privată și programele guvernamentale; cheltuielile sunt divizate după tipul serviciilor (spre exemplu asistența spitalicească, serviciile medico-sanitare la domiciliu, asistența medicală calificată, stomatologică, ambulatorie, asigurarea medicamentelor).

**Cheltuielile pentru sănătatea publică (Health Expenditure).** Cheltuielile pentru sănătatea publică națională includ cheltuielile guvernelor de toate nivelele, a organizațiilor non-guvernamentale și a grupurilor și persoanelor private. *Cheltuielile recurente* sau *de operare curente* includ categorii care se repetă anual (personal, alimente, “costul pentru hotel”, echipament și exploatarea edificiilor); *cheltuielile capitale* includ lotul de pământ, clădirile și echipamentul procurate cu scop de înființare sau extindere a instituțiilor medico-sanitare.

**Chirurgia ambulatorie (Ambulatory Surgery).** Proceduri chirurgicale cu sau fără anestezie generală efectuate pacientului/pacientei care s-a reîntors acasă după o intervenție chirurgicală în staționarul de zi.

**Clasificarea Internațională a Maladiilor (International Classification of Disease [ICD]).** Sistem de clasificare și codare a cauzelor de deces și de îmbolnăvire care este revizuit fiecare 10 ani. ICD-10 a fost aprobată în 1993. ICD este importantă pentru standardizarea statisticelor vitale, registrului bolilor, datelor morbidității spitalicești pentru comparare în timp și spațiu (între regiuni, la nivel național și internațional).

**Clasificarea păturilor sociale (Social Class Classification).** Sistem de clasificare a populației care reflectă stratificarea socio-economică a societății și care este util în scopuri epidemiologice. Clasificarea după ocupații care face parte din Registrul general al actelor civile din Marea Britanie este utilizată în certificatul de deces, pentru studiul experienței sanitare a diferitor grupuri sociale chiar dacă accesul la instituțiile medico-sanitare este liber pentru toți.

**Coagulare (Coagulation).** Metodă de prelucrare a apei spre exemplu cu alaun care adsoarbe particulele suspendate în apă provocând sedimentarea lor.

**Coeficientul cost-beneficiu (Cost-Benefit Ratio [CBR]).** Analiză cost-beneficiu (CBA) în cadrul căreia toate cheltuielile și beneficiile sunt convertite în valori monetare și exprimate în beneficiu pentru un dolar SUA cheltuit.

**Coeficientul de dependență (Dependency Ratio).** Proporția copiilor (< 15 ani) și a bătrânilor ( $\geq 65$  ani) în comparație cu restul populației, deci raportul dintre persoanele economic active și cele economic inactive.

**Comportament de risc (Risk-Taking Behavior).** Comportament periculos pentru sănătate sau care poate potența leziuni, în ciuda faptului că persoanele cu un astfel de comportament sunt conștiente de riscul respectiv.

**Consumul alimentelor (Food Consumption).** Consumul alimentelor reprezintă cantitatea de alimente consumate la momentul actual determinată de studii populaționale în comparație cu balanța alimentară națională nemijlocit legată de rezerva de alimente.

**Contact (Contact).** Persoană sau animal care a fost în contact cu persoana, animalul infectat sau cu un obiect sau mediu contaminat ceea ce face posibilă transmiterea agentului infecțios. Modul de transmisie de la gazda infectată la persoana susceptibilă se numește *prin contact direct*. *Contactul primar* este persoana care a fost în contact cu un caz de boală infecțioasă; *contactul secundar* este individul care a fost în contact cu contactul primar, dar nu cu un bolnav infecțios. Contactul primar și secundar sunt tipuri ale *contactului indirect*.

**Contactarea medicului (Physician Contact).** Vizită sau consultație medicală personală sau prin telefon a unui pacient de către medic cu scop de examinare, diagnostic, tratament sau sfătuire.

**Contaminare (Contamination).** Prezența în alimente, apă, sol, aer, sau pe obiecte a toxinelor sau agenților infecțioși care pot infecta gazda susceptibilă.

**Contracepție (Contraception).** Prevenirea concepției prin una din următoarele metode: hormonală (pastile, injecții și implanturi subdermale contraceptive), dispozitive intrauterine (IUDs), dispozitive barieră (condom, diafragm), chimice (spermicide) și metode “naturale” (act sexual întrerupt).

**Cooperare interdisciplinară (Intersectoral Cooperation).** Activitate în comun a diferitor organizații guvernamentale și non-guvernamentale cu scop de îmbunătățire a sănătății.

**Cost social (Social Cost).** Reprezintă costul unei activități sau al unei boli pentru societate și nu doar pentru organizația care efectuează această activitate.

**Coș de servicii medicale (Basket of Services).** Set definit de măsuri medicale care se află sub controlul sistemului de asigurare medicală națională sau de altă apartenență și care de obicei include asistența preventivă, servicii de diagnostic și tratament, asistența medicală staționară și ambulatorie, medicamentele prescrise. De cele mai multe ori serviciile de sănătate psihică și asistența stomatologică nu sunt incluse în acest coș.

**Cunoștințe, atitudini, credințe și practici (Knowledge, Attitudes, Beliefs, and Practices [KABP]).** Atitudinea oamenilor față de orice subiect ce ține de sănătatea publică, precum și credințele, comportamentul și deprinderile asociate de acest domeniu sunt dependente de nivelul de cunoaștere a informației despre acest subiect. Tentativele de modificare a stării sănătății necesită o precăutare a acestor factori pentru ca aceste încercări să se încununeze cu succes.

**Acoperire (Coverage).** Caracteristică a răspândirii și volumului asistenței acordate, precum și a posibilității de asigurare a necesităților în aceste servicii într-o comunitate. Este exprimată prin proporția în care numărătorul reprezintă numărul de servicii acordate, iar numitorul - numărul de instanțe care sunt împuternicite să presteze serviciul conform standardelor stabilite.

**Curba de epidemie (Epidemic Curve).** Grafic care relevă dinamica distribuirii cazurilor de boală de la debutul maladiei; acesta permite evaluarea caracteristicilor epidemiologice ale episodului.

**Decentralizarea serviciilor medico-sanitare (Decentralization of Health Services).** Transferarea autorizației de gestionare, bugetului și imputabilității pentru asigurarea serviciilor medico-sanitare, a managementului bugetar și personal de la autoritățile centrale de nivel național sau statal la autoritățile locale de sănătate, corporațiile sau trusturile non-profit ori la organizațiile voluntare.

**Demografie (Demography).** Studiu al populațiilor în special cu elucidarea dimensiunilor și densității, fertilității, mortalității, creșterii, distribuției pe vârste, migrării, statisticelor vitale și interacțiunii acestor indici cu starea socială și economică.

**Densitatea populației (Population Density).** Numărul de populație la kilometru pătrat.

**Dependență (Addiction).** Obişnuință psihică și/sau fizică cu o substanță sau activitate.

**Dereglare psihică (Mental Disorder).** Conform ICD-10 - grup heterogen de afecțiuni care variază de la reacții de răspuns exagerate până la tensiuni nervoase care alterează statutul psihic din cadrul anomaliilor neurologice specifice sau genetice.

**Deregulare (Deregulation).** Strategie administrativă care constă în reducerea intervenției statului într-un sector economic sau de asistență cu păstrarea responsabilității pentru standardele consecvente.

**Deviație antigenică (Antigenic Shift).** Mutație neașteptată în structura moleculară a unui microorganism, responsabilă de crearea tulpinii complet noi – provocatoare de epidemii, dat fiind faptul că gazdele

supuse unui contact anterior cu alte culturi ale aceluiași agent au o imunitate scăzută sau nulă către noua tulpină.

**Dezinfecție (Disinfection/Disinfestation).** Orice proces fizic sau chimic menit să distrugă sau să înlăture formele animale minore (rozătoare, insecte sau alte artropode, microorganisme) cu scop de reducere a probabilității de apariție a bolii sau transmitere a ei.

**Diagnosticul/Politica socială (Social Diagnosis/Policy).** Evaluarea factorilor care influențează calitatea vieții precum și promovarea reformelor ce au drept scop majorarea standardelor calității vieții.

**Diminuare (Abatement).** Procesul de reducere, înlăturare sau întrerupere a acțiunii factorilor nocivi ai bolii sau a celor poluanți.

**Disabilitate (Disability).** Reducere temporară sau de lungă durată a activității unei persoane condiționată de o stare patologică acută sau cronică, măsurată în zile de disabilitate – zile pe parcursul cărora activitățile regulate normale s-au redus la activități vitale sau la regim de pat ori s-au compromis prin pierderea capacității de muncă și de studiu.

**Distribuția normală (“Gaussiană”) sau curba de distribuție normală (“Curba-clopot”) (Normal [“Gaussian”] Distribution or “Bell Curve”).** Reprezentare grafică continuă și simetrică a datelor observărilor sub formă de curbă-clopot cu extreme care tind spre infinit ale căror medie aritmetică și modă sunt identice. Forma de clopot este determinată de medie și de deviația standard.

**Distribuția frecvențelor (Frequency Distribution).** Totalitatea frecvențelor de repetare a valorilor sau categoriilor determinate într-un grup de observație. Distribuția demonstrează corespunderea fiecărei valori sau a șirului de valori unei părți componente a grupului.



**Distribuție bimodală (Bimodal Distribution).** Repartizare a două regiuni cu frecvență înaltă, separate printr-o regiune cu frecvență joasă de observări; curbă de distribuție cu amplitudini maxime gemelare.

**Durata medie de spitalizare (Average Length of Stay [ALS]).**

Numărul total de zile-pat acumulate până la momentul externării, inclusiv ziua de internare, dar exclusiv ziua de externare, a pacienților, într-o anumită perioadă de timp, împărțit la numărul pacienților externați din staționar.

**Ecologia (Ecology).** Studiul organismelor vii, inclusiv a celui uman, în ambianța lor fizică, socială, economică și comportamentală, precum și a interacțiunii lor.

**Efecte de distribuție (Distributional Effects).** Metodă în cadrul căreia cheltuielile și beneficiile măsurilor preventive interesează diferite grupuri de persoane în dependență de indicii demografici, geografici sau de alți factori descriptivi.

**Efectul Hawthorne (Hawthorne Effect).** Creșterea productivității muncii a muncitorului studiat datorată faptului că acesta este permanent inspectat.

**Efectul lucrătorului sănătos (Healthy Worker Effect).** La general rata mortalității printre persoanele lucrătoare este mai mică decât letalitatea printre grupurile similare după vârstă/sex în populație. Această diferență se datorează faptului că persoanele cu disabilități sau boli cronice sunt de obicei excluse din activitatea de lucru.

**Eficacitate (Efficacy).** Totalitatea beneficiilor medico-sanitare sau îmbunătățirea sănătății condiționată de o intervenție specifică în circumstanțe condiționate optimale determinate în cadrul cercetărilor randomizate verificate.

**Eficiență (Efficiency).** Beneficiu sau produs raportat la costul resurselor implicate într-o intervenție.

**Eliminare (Elimination).** Controlul răspândirii locale sau la domiciliu a bolii care poate încă apărea datorită importării din exterior a agentului cauzal.

**Endemic (Endemic).** Prezența continuă a bolii sau agentului infecțios într-o anumită arie geografică. Endemicitatea se referă de asemenea la nivelul obișnuit de răspândire a bolii în aria geografică.

**Epidemie (Epidemic).** Apariție în comunitate sau regiune a unui număr substanțial de cazuri epidemiologic legate de boală, acest număr fiind cu mult mai mare decât numărul obișnuit sau așteptat de cazuri într-o perioadă similară de timp. Noțiunea de “număr substanțial” poate varia de la un caz de poliomielită sau trei cazuri de rujeolă la un număr cu mult mai mare de alte boli.

**Epidemiologie (Epidemiology).** Știință care se ocupă cu studierea distribuirii afecțiunii, a factorilor determinanți ai bolii sau leziunii, a factorilor de risc și efectelor asociate în grupurile populaționale, precum și cu definirea metodelor de prevenire sau reducere a impactului bolilor asupra individului și societății. Metodologia epidemiologică constă în monitorizarea bolii, mortalității și structurilor de asistență medico-sanitară, precum și în cercetări, experiențe și studii active pentru testarea ipotezelor, toate acestea fiind efectuate în limitele eticii și standardelor profesionale.

**Eradicare (Eradication).** Eliminarea totală, în plan mondial, a unei boli specifice și a agentului ei cauzal, fapt ce face mecanismele de control ale acestei afecțiuni inutile (spre exemplu, eradicarea variolei).

**Erupție (Outbreak).** Izbucnire locală sau limitată a unei boli cu un număr mai mare de cazuri decât de obicei în regiunea dată, dar mai

mic decât numărul caracteristic pentru epidemii generale; depinde de tipul maladiei și nivelul de control asupra ei.

**Etiologie (Etiology).** Originea sau cauza bolii, stării patologice sau factorilor de risc.

**Evaluare (Evaluation).** Proces prin intermediul căruia se încearcă determinarea obiectivă și sistematică a relevanței, productivității și impactului activităților în lumina obiectivelor sale. Evaluarea este o categorie multidimensională care include descrierea, compararea și analiza indicilor de venit (spre exemplu, a resurselor), procesului (spre exemplu, a utilizării) sau rezultatului (spre exemplu, a morbidității, mortalității și statutului funcțional).

**Eveniment advers (Adverse Event).** Orice boală sau leziune care a rezultat din managementul medical și care a dus la moarte prematură sau morbiditate excesivă.

**Eveniment-sentinelă (Sentinel Event).** Stare sau eveniment sanitar care indică o modificare a nivelului de sănătate a populației și care reiese din morbiditatea și mortalitatea raportată, precum și din datele de utilizare a serviciilor medico-sanitare.

**Evoluție naturală a bolii (Natural History of Disease).** Evoluția bolii de la debut până la rezolvare. Multe boli parcurg în dezvoltarea lor stadii bine definite care caracterizează evoluția naturală a bolii.

**Expertiză (Peer Review).** Mecanisme pentru verificarea și promovarea calității care includ inspectarea instituțiilor medico-sanitare, verificarea calificării, documentației, evaluarea activității medicale a instituțiilor sanitare, secțiilor și furnizorilor individuali de servicii medico-sanitare. Expertiza este efectuată regulat de către colegi profesioniști și facilitează o îmbunătățire a calității serviciilor în instituția medicală.

**Expunere (Exposure).** Cantitatea și durata acțiunii asupra unei persoane a agentului nociv toxic, carcinogen, microbiologic sau de altă natură; expunerea poate fi continuă, periodică sau unimomentană.

**Exteriorități (Externalities).** Transvazare a beneficiilor sau daunelor de la un individ la altul ca exemplu servind imunitatea populației.

**Externare din spital (Discharge, Hospital).** Sfârșitul unei perioade continui de timp de spitalizare (o noapte sau mai mult) a pacientului excluzând nou-născuții fără patologie.

**Factor comportamental de risc (Behavioral Risk Factor).** Caracteristică, comportament, obișnuință, deprindere nocivă asociate cu o probabilitate majorată de dezvoltare a unei boli; acești factori nu se află în mod obligator într-o relație cauzală cu patologia.

**Factori de risc (Risk Factors).** Particularități sau caracteristici comportamentale care pot majora riscul de dezvoltare a bolii.

**Familie (Family).** Grup de persoane înrudite genetic, adoptiv, prin căsătorie sau prin echivalentele lor care locuiesc de obicei în aceeași locuință. Familiile extinse sunt compuse din mai multe generații; cea de nucleu este o familie dintr-o singură generație incluzând de obicei soțul – soția – copilul; totodată nucleul familiei poate fi reprezentat de un singur părinte, iar uneori de parteneri de același sex.

**Federal (Federal).** Sistem de guvernare într-o țară care constă din guverne eligibile naționale, statale sau provinciale, fiecare din ele posedând putere legislativă și fiscală fapt confirmat de constituția națională și interpretat de curtea supremă de justiție.

**Felcer (Feldsher).** Asistent medical de nivel mediu cu o pregătire de 2 – 3 ani care activează independent în regiunile rurale îndepărtate ale Rusiei.

**Femei de vârstă reproductivă (Women of Reproductive Age).**

Totalitatea femeilor care fac parte din grupul de vârstă fertilă (15 - 49 ani).

**Fertilitatea totală (Total Fertility Rate).** Numărul de copii pe care i-ar naște o femeie până la finele perioadei reproductive în cazul în care această femeie va naște la fiecare vârstă în conformitate cu fertilitatea specifică predominantă pentru această vârstă.

**Filtrare (Filtration).** Stadiu de prelucrare a apei în cadrul aprovizionării comunității cu ea. Această prelucrare constă în înlăturarea particulelor substanțelor supraadăugate prin intermediul percolării apei prin nisip sau prin alte materiale poroase, ulterior urmată de dezinfectare.

**Finanțare globală (Global Funding).** Metodă de asigurare financiară a serviciilor medico-sanitare bazată pe finanțarea în bloc în locul celei specifice divizate în mai multe fonduri menite să achite fiecare program sau serviciu medical în parte (spre exemplu, adresările la medic, internările în spital, zilele de asistență medicală spitalicească sau procedurile).

**Fixare rece (Cold Chain).** Menținerea permanentă a vaccinurilor și materialelor biologice la temperaturi scăzute începând cu punctul de producere până la locul utilizării incluzând toate etapele de păstrare și transportare.

**Fluorizare (Fluoridation).** Adăugarea fluorului la apa potabilă în concentrație de 1 : 1000000 (1 part per million [ppm]) cu scop de reducere a distrugerii dinților într-o populație de copii.

**Fortificare (Fortification).** Vezi Alimente îmbogățite.

**Fostele economii socialiste (Formerly Socialist Economies [FSE]).**

Republicile fostei URSS și fostele țări socialiste din Europa centrală și de est.

**Asistent sanitar comunitar (Community Health Workers [CHWs]).**

Furnizori neprofesioniști de servicii medicale selectați dintr-o comunitate anumită și instruiți în domeniul asistenței medico-sanitare generale sau speciale în scop de asigurare a unei asistențe medicale accesibile pentru grupele dezavantajate ale populației.

**Fundații de asigurare medicală (Sick Funds).** Organizații comunitare sanitare care se ocupă cu asigurarea și furnizarea asistenței medico-sanitare membrilor acestora.

**Furnizor (Provider).** Termen general pentru instituțiile medico-sanitare și profesioniștii care activează în acest domeniu și care oferă pacienților servicii de diagnostic, tratament ș.a.

**Garanția calității (Quality Assurance [QA]).** Măsurile orientate spre asigurarea sau îmbunătățirea calității asistenței medico-sanitare într-o instituție sau într-un sistem medico-sanitar.

**Gazdă (Host).** Persoană sau animal viu, inclusiv păsările și artropodele, care reprezintă substratul de creștere și menținere pentru un agent infecțios în condiții atât naturale, cât și experimentale. *Gazda transportoare* reprezintă un purtător în care microorganismul rămâne viu, dar nu se dezvoltă.

**Gestionarea fondurilor (Fund Holding).** În Marea Britanie – un nou program experimental de finanțare a sistemului de sănătate publică implementat în Serviciul Național de Sănătate al Marii Britanii în 1991, care constă în finanțarea serviciilor de asistență medico-sanitară prin intermediul fondului medicului de familie sau generalist în baza principiului de capitație și care include nu numai achitarea serviciilor de tratament ambulatoriu, dar și plata pentru serviciile de spitalizare asigurate pacienților înregistrați. Aceasta permite medicului de a alege spitalul, de a discuta condițiile de asigurare a serviciilor.

**Grant-bloc (Block Grant).** Grant din partea guvernului sau a altei organizații pentru desfășurarea unui program de sănătate care nu este bazat pe instituții curative de profil general sau special, ci este orientat spre realizarea unor obiective trasate mai ample.

**Greutatea la naștere (Birth Weight).** Masa corpului copilului la naștere înregistrată în certificatul de naștere. Nou-născuții cu masa corporală sub 2500 grame (5 pounds [1 pound = 453,6 g], 8 ounce [1 ounce = 28,6 g] – *n. trad.*) sunt cu deficit de greutate; cei cu greutatea sub 1500 grame (3 pounds, 5 ounce) sunt cu deficit sever de greutate, iar cei cu masa sub 1000 grame (2 pounds, 3 ounce) sunt cu deficit ultrasever.

**Grup cu diagnosticuri înrudite (Diagnosis Related Group [DRG]).** Grup de entități, stări patologice sau proceduri care servesc ca modul de calculare a plății pentru asistența spitalicească sau de ambulator.

**Practică de grup preplătită (Prepaid Group Practice [PPGP]).** Practică medicală preplătită exercitată de un grup de medici care este selectat în mod voluntar de către persoana beneficiară de servicii medico-sanitare; reprezintă precursorul organizațiilor de menținere a sănătății.

**Hipernutriție (Overnutrition).** Stare de malnutriție condiționată de ingerarea alimentelor cu o valoare calorică mult mai mare decât necesitățile energetice ale organismului pentru creștere și activitatea vitală.

**Hipostatură (Stunting).** Retard moderat și sever al creșterii lineare, înălțimea fiind sub minus două deviații standard (“sigma”) de la nivelul mediu “talie-vârstă” după tabelul internațional de deviații standard în populație.

**Hipotrofie (Underweight).** *Hipotrofia moderată* – masa corpului sub minus două deviații standard de la media greutății corporale

caracteristice pentru vârsta respectivă în populația standard de referință; *hipotrofia severă* – masa corpului sub minus trei deviații standard de la media greutateii corporale caracteristice pentru vârsta respectivă în populația standard de referință.

**Ictus (Stroke).** Boală vasculară cauzată de tromboza unui vas (blocarea aportului sangvin arterial) sau de dezvoltarea unei hemoragii în țesutul cerebral, ducând la paralizie și alte leziuni cerebrale cum ar fi afazia, etc.

**Ierarhia necesităților (Hierarchy of needs).** Oamenii tind să-și satisfacă necesitățile vitale de bază de primă prioritate cum ar fi securitatea, casa, căldura, alimentarea, îmbrăcămintea, asistența medico-sanitară înainte de a prezenta necesități majorate în ce privește aprecierea și realizarea capacităților și posibilităților proprii. Acest fapt joacă un rol extrem de important în acordarea unei atenții deosebite remunerării lucrătorului și în promovarea modului sănătos de viață în rândurile personalului.

**Iluminarea sanitară (Health Education).** Asigurarea informării cu scop de educare și promovare a cunoștințelor ce țin de funcțiile organismului, principiile sănătății, metodele de reducere a factorilor de risc și promovarea modului sănătos de viață.

**Îmbătrânirea populației (Aging of Population).** Termen demografic care definește mărirea numărului și procentului persoanelor în vârstă în populație, fenomen asociat cu un declin în natalitate și mortalitate și o majorare a duratei medii de viață.

**Impact al bolii (Burden of Disease [BOD]).** Impactul unei boli asupra populației caracterizat prin numărul de decese; impactul mortalității premature și al disabilităților asupra populației, este combinat într-o singură unitate de măsură (Vezi DALY și QALYs).



**Impactul global al bolii (Global Burden of Disease [GBD]).** Indice introdus de Banca Mondială și Organizația Mondială a Sănătății care diferențiază sănătatea de boală și care se măsoară în ani de viață cu rectificare la disabilitate (DALYs); se utilizează pentru compararea tendințelor apărute în timp și spațiu (în diferite țări), precum și pentru aprecierea eficacității intervențiilor specifice.

**Impozite (Taxes).** Surse de mijloace financiare pentru guvern; includ impozitul pe venit personal, accizul, impozitul pe resurse, impozitul pe proprietate, impozitul pe tutun, alcool și țigări, taxele fondului social, taxa pe valoarea adăugată (TVA) ș.a.

**Impozite pe tutun, alcool și țigări (Sin Taxes).** Taxe pentru tutun, alcool și țigări – categorii extrem de periculoase pentru sănătatea consumatorilor, care joacă un rol din ce în ce mai mare în apariția și dezvoltarea bolilor.

**Impozitul pe salariu (Payroll Tax).** Impozit reținut din salariul lucrătorului sau din venitul firmei, stabilit de guvernul național pentru finanțarea unui program cum ar fi asistența medico-sanitară sau asigurarea medicală.

**Imputabilitate (Accountability).** Gradul de responsabilitate pentru activitățile efectuate în sectorul medico-sanitar, pentru care furnizorul de asistență medico-sanitară, organizația de asistență sanitară sau sistemul de sănătate publică poartă responsabilitate administrativă, profesională, morală și legală.

**Imunitate (Immunity).** Rezistență individuală la infecție prin mecanisme generale de rezistență a organismului și prin prezența anticorpilor rezultați din expunerea anterioară a organismului la acțiunea agentului patogen fie în condiții naturale sau ca parte componentă a măsurilor preventive. Rezistența gazdei față de boală poate fi naturală, dobândită, artificială - pasivă sau activă.

**Imunitate a populației (Herd Immunity).** Imunitate a unui grup de persoane sau a unei comunități față de invazia sau răspândirea unei infecții. Această imunitate se datorează prezenței în grup sau comunitate a unui număr mare de indivizi cu o imunitate activă sau pasivă dobândită față de această boală.

**Imunizare (Immunization).** Protecție a indivizilor susceptibili față de bolile contagioase prin administrarea agentului patogen viu modificat, a unei suspensii de microorganisme moarte (spre exemplu, în prevenția tusei convulsive), a porțiunii neinfecțioase a unui agent infecțios (spre exemplu, în prevenția hepatitei virale B), sau a toxinei inactivate (spre exemplu, toxina inactivată a tetanosului).

**Eroare sistematică (Bias).** Tendință de deviere sistematică a rezultatelor de la valoarea veritabilă.

**Indicatori (Indicators).** Variabile pentru evaluarea directă sau indirectă a modificărilor în sănătate care sunt utilizate pentru aprecierea volumului îndeplinirii obiectivelor și scopurilor unui program. Deseori se folosesc sinonimele “Îndeplinire” și “Indicatori ai stării sănătății”.

**Indice al masei corporale (Body Mass Index [BMI]).** Indice antropometric care se calculează în felul următor:  $BMI = \text{masa corpului, kg} / (\text{înălțimea la pătrat, m}^2)$  sau cu  $704,5 \times \text{masa corpului, pounds} [1 \text{ pound} = 453,6 \text{ g}] / (\text{înălțimea la pătrat, inch}^2 [1 \text{ inch} = 2,54 \text{ cm}])$ .

**Incidență (Incidence Rate).** Incidența reprezintă numărul de fenomene sanitare noi apărute pe parcursul unei perioade definite de timp. Indicele se calculează ca un raport unde numărătorul este numărul de cazuri noi, iar numitorul reprezintă, spre exemplu, numărul total al

indivizilor din populația supusă acțiunii unui factor de risc. Vezi Prevalența.

**Indicele de ocupare a paturilor (Bed Occupancy Rate).** Numărul de paturi staționare ocupate într-o perioadă determinată de timp (săptămână, lună sau an) raportat la numărul total de paturi ale instituției curative naționale, regionale sau locale; acest indice ajută în managementul instituțiilor medicale.

**Indicii fertilității (Fertility Rates).** *Fertilitatea totală* este numărul mediu de copii care s-ar fi născut vii la o femeie pe parcursul întregii vieți în cazul în care rata de fertilitate a ei în vârsta fertilă va fi egală cu rata fertilității specifice pentru vârstă din anul dat. *Fertilitatea generală* reprezintă numărul anual de nașteri de feți vii la 1000 de femei cu limitele de vârstă cuprinse între 15 – 49 de ani.

**Inechitate (Inequity).** Dezechilibrul dintre două grupuri populaționale în ceea ce privește alocarea resurselor sau accesul la serviciile medico-sanitare. Acest dezechilibru depinde de reședință, factorul etnic și socio-economic al grupului în comparație cu restul populației.

**Infecție (Infection).** Inocularea, dezvoltarea (paraziților) sau multiplicarea unui agent infecțios în organismul persoanelor sau animalelor, fapt care poate rămâne inaparent sau se poate manifesta prin boală infecțioasă.

**Infecție nozocomială (Nosocomial infection).** Infecție contractată de pacient în timpul aflării sale în spital și care se poate manifesta pe parcursul spitalizării sau după externare. În această categorie se includ și infecțiile achiziționate de personalul medical în timpul activității de muncă și cele iatrogene.

**Instituție de asistență medico-sanitară secundară (Secondary Care Facility).** Spital sau altă instituție medico-curativă care oferă comunității sau populației unui district asistență medico-sanitară în

domeniile medicinei interne, chirurgiei generale, obstetricii și ginecologiei, precum și asistența pediatrică minimă și care sunt înzestrate cu mijloace adecvate de diagnostic și îngrijire pentru a asigura o asistență medico-sanitară de bună calitate, fiind împuternicite și abile de a repartiza pacienții la centrele de asistență terțiară pentru acordarea unor servicii de o specializare mai îngustă.

**Instituție de asistență medico-sanitară terțiară (Tertiary Care Facility).** Spital sau altă instituție care, de rând cu activitatea didactică și cu deservirea populației dintr-o regiune, asigură o asistență medico-sanitară specializată la un nivel tehnologic înalt.

**Internare, Spital (Admission, Hospital).** Internare în staționar pentru asistență medicală pentru o perioadă de 24 de ore sau mai mult.

**Interval de încredere (Confidence Interval).** Șir de numere calculat într-o bază de date care cu o probabilitate specificată (spre exemplu, 95 %) include valorile adevărate ale variabilelor cum ar fi media, proporția sau frecvența. Valoarea superioară și inferioară ale intervalului de confidență se numesc limite de veridicitate.

**Interval de naștere (Birth Interval).** Timpul de la terminarea unei gravidități până la inițierea altei sarcini.

**Intervenție (Intervention).** Activitate specifică menită să reducă riscul de îmbolnăvire, să prevină și să trateze boala sau să amelioreze consecințele afecțiunii sau disabilității.

**Întrunirea de vârf pe problemele copiilor (World Summit for Children).** Adunarea de vârf pe problemele copiilor din 1990 a întrunit 71 de conducători de țări, iar rezoluția ei a fost semnată și de alți 71 de conducători de state care au confirmat acordul țărilor respective de a implementa planurile naționale de acțiune în domeniul asistenței medico-sanitare primare, planificării familiei,

securității apei, sanitației mediului ambiant, nutriției și învățământului general.

**Investiții capitale/Costuri (Capital Investment/Costs).** Cheltuieli financiare pentru lotul de pământ, clădiri și echipament cu o durată de funcționare de 1 an și mai mult.

**Ipoteza nulă (Null Hypothesis).** Ipoteză conform căreia două sau mai multe populații nu diferă statistic una de alta, iar toate divergențele observate sunt întâmplătoare. Această ipoteză este ulterior testată statistic pentru a determina gradul de divergență; dacă această divergență este prea mare pentru a fi explicată prin factori întâmplători aceste diferențe se consideră “statistic semnificative”.

**Lista medicamentelor esențiale (Essential Drug List).** Lista model a medicamentelor esențiale elaborată de WHO. Este o listă de medicamente considerate esențiale în confruntarea problemelor medico-sanitare în țările în curs de dezvoltare.

**Localizarea răspândirii bolii (Containment).** Set de măsuri coordonate orientate spre stabilirea controlului local sau regional pentru prevenirea transmiterii sau reinfectării organismului cu o boală infecțioasă în timpul epidemiei.

**Macroelemente nutritive (Macronutrients).** Componente alimentare necesare organismului în cantități mari cum ar fi proteinele, hidrații de carbon și lipidele.

**Complianță (Compliance).** Gradul cu care pacientul sau grupul țintă implementează recomandările speciale menite să trateze sau să prevină boala.

**Malnutriție (Malnutrition).** Stare patologică condiționată de deficiența relativă sau absolută sau de excesul în dietă a unui sau mai multor elemente nutritive esențiale, deficiență care se manifestă clinic sau

este depistată în cadrul cercetărilor statutului nutritiv sau prin teste biochimice.

**Malpractică (Malpractice).** Definește tratamentul pacienților mai jos de standardele curent acceptate sau comportamentul personal față de pacient cu o atitudine ce exploatează vulnerabilitatea ultimului în ceea ce privește favorurile financiare sau sexuale; reprezintă un subiect pentru intentarea dosarelor disciplinare sau penale.

**Managementul calității totale (Total Quality Management [TQM]).**

Atitudine managerială în producere sau în acordarea serviciilor care promovează ideea conform căreia salariații de toate nivelele trebuie să se simtă drept parte componentă a unui efort comun de producere a bunurilor sau serviciilor de cea mai bună calitate, rezultatul final fiind apreciat prin gradul de satisfacție al clientului sau consumatorului.

**Managementul cazului (Case Management).** Asistență organizată pentru a ajuta clientul/pacientul să beneficieze de toate serviciile de care are nevoie, stabilind priorități pentru aceste servicii și actualizându-le cu realizările progresului tehnico-științific.

**Managementul axat pe obiectiv (Management by Objective [MBO]).**

Concept managerial cu identificarea scopurilor, planurilor, necesităților în personal și în perfecționarea lui și a celor financiare, toate acestea fiind orientate spre atingerea obiectivelor și scopurilor intermediare trasate.

**Materie dispersată în aer (Particulate Matter).** Particule de materie solidă sau lichidă dispersate în aer, inclusiv substanțele, care nu posedă toxicitate (funingine, praf), metalele grele (spre exemplu, plumbul) și substanțele toxice (asbestul, sulfații, nitrații).

**Mediana (Median).** Un șir de valori împărțit în două părți egale dintre care o parte este mai sus, iar alta mai jos de valoarea “mediană” centrală care reprezintă tendința generală.

**Medic (Physician).** Absolvent al unei școli superioare recunoscute și acreditate, care este licențiat de stat pentru a exercita activități medicale și care este obiectul de supraveghere al organizațiilor împuternicite în ceea ce privește standardele profesionale și disciplina.

**Medic de familie (Family Physician).** Medic care oferă servicii medicale indivizilor și familiilor din comunitate având posibilitatea și timpul de a cunoaște bine familia și profilul ei medical și funcțional. Activitățile medicului de familie includ servicii atât curative, cât și preventive.

**Medic generalist (General Practitioner [GP]).** Medic de asistență primară instruit în acordarea asistenței medico-sanitare continui familiei sau individului. Uneori este utilizat sinonimul de *medic de familie*.

**Medicaid (Medicaid).** Program național de asigurare medicală în SUA destinat persoanelor cu venit mic și dezavantajate introdus în 1965 prin Articolul XIX al Actului de securitate socială; este administrat și finanțat în comun de guvernele statal și federal. Acest program federal, care în 1999 a implicat 36 milioane de persoane, este administrat de Departamentul de Finanțare a Asistenței Medico-Sanitare (HCFA).

**Medicare (Medicare).** Program național de asigurare medicală în SUA destinat pacienților în vârstă, dezavantajați și celor care se află în stadiul terminal al unei boli renale, introdus în 1965 prin Articolul XVIII al Actului de securitate socială din 1935. Medicare este administrat în mod direct de către Departamentul de Finanțare a

Asistenței Medico-Sanitare (HCFA) a guvernului federal. În anul 1999 acest program a implicat 39 milioane de persoane.

**Medicina comunitară (Community Medicine).** Studiul morbidității și sănătății unei comunități sau a unui anumit grup cu scopul identificării necesităților populației, determinării metodelor de asigurare a acestor necesități și evaluării volumului lucrului serviciilor medico-sanitare pentru aprovizionarea populației cu aceste necesități.

**Meta-analiză (Meta-analysis).** Metodă cantitativă sistematizată de combinare a informației rezultate din mai multe studii pentru a găsi cel mai complet răspuns la o întrebare specifică. Evaluarea diferitor metode sau rezultate poate majora importanța *erorii sistematice* sau a altor efecte.

**Metodă oarbă de studiu (Blind Study).** Studiul orb este un studiu comparativ în care observatorul sau subiectele în observare nu știu în ce grup este situat subiectul. Atunci când nici observatorul și nici observatul nu sunt la curent cu apartenența pe grupe, studiul se definește ca “dublu-orb”, iar în cazul în care acest fapt rămâne necunoscut și pentru statisticieni, studiul se numește “triplu-orb”.

**Microelement (Micronutrient).** Elemente nutritive care se află în organism în cantități minime (vitamine și minerale), dar care sunt necesare pentru o creștere, dezvoltare și sănătate optimală.

**Moașă tradițională (Traditional Birth Attendant [TBA]).** Persoană care nu este instruită oficial, dar care primește nașteri într-o comunitate, cunoștințele însușite ale căreia sunt acumulate prin ucenicie sau sunt bazate pe experiența proprie.

**Morbiditate (Morbidity).** Frecvența cazurilor de o anumită boală.

**Mortalitate (Mortality).** Rată de deces dintr-o anumită cauză.



**Coeficientul standardizat al Mortalității (Morbidității) (Standardized Mortality [Morbidity] Rate [SMR]).** Numărul de evenimente sanitare (spre exemplu, decese) observate într-un grup sau populație studiată împărțit la numărul așteptat de aceste evenimente, în cazul în care variabilele specifice ale acestei populații vor fi similare celor dintr-o populație standard, înmulțit cu 100.

**Mortalitatea infantilă (Infant Mortality Rate [IMR]).** Numărul de decese ale copiilor de până la un an la 1000 nașteri feți vii. Acest indice relevă în special probabilitatea decesului în perioada de la naștere până la vârsta de un an.

**Mortalitatea întârziată (Delayed Mortality).** Aceasta se referă la decesul apărut după faza acută a bolii, spre exemplu majorarea mortalității copiilor după o erupție de rujeolă.

**Mortalitatea maternă (Maternal Mortality Rate).** Numărul anual de decese a femeilor în timpul gravidității și până la 42 de zile după terminarea ei (adică în perioada de lăuzie, *n. trad.*), din cauze legate de sarcină la 100000 nașteri feți vii.

**Mortalitatea neonatală (Neonatal Mortality Rate).** Numărul de decese a nou-născuților în vârstă de până la 28 de zile la 1000 nașteri feți vii.

**Mortalitatea perinatală (Perinatal Mortality Rate).** Numărul de decese intrauterine ale feților de 28 săptămâni și mai mult plus numărul de decese a nou-născuților până la 7 zile la 1000 nașteri feți vii.

**Mortalitatea postneonatală (Post-Neonatal Mortality Rate).** Numărul de decese a sugarilor cu limitele de vârstă cuprinse între 28 zile – 365 zile la 1000 nașteri feți vii.

**Mortalitatea prematură (Premature Mortality).** Decesele cauzate de orice factori și anii de viață ratați din cauza acestor decese survenite mai devreme de momentul presupus în populația dată, moment care

depinde de longevitatea prezumtivă a vieții (în ani) într-o populație cu mortalitate joasă; acest indice în combinație cu indicii de disabilitate este utilizat de Banca Mondială pentru calcularea impactului total al bolii.

**Mortalitatea sub cinci ani (Under-Five Mortality Rate).** Probabilitatea decesului la vârsta de 0-5 ani la 1000 nașteri feți vii.

**Naștere cu făt viu (Live Birth).** Expulzarea sau extracția completă din organismul matern a produsului de concepție, indiferent de durata sarcinii, care după separare respiră și manifestă alte semne de viață cum ar fi bătăile cordului, pulsarea cordonului ombilical sau mișcările clare ale musculaturii striate, indiferent de faptul dacă cordonul ombilical a fost secționat sau nu și placenta a fost atașată sau detașată.

**Nașteri asistate, % (Births Attended).** Procentul de nașteri asistate de medici, asistente medicale, obstetricieni, asistenți medicali primari și moașe tradiționale (TBAs).

**Necesități (Needs).** Evaluarea necesităților de către experți (*normative*), de către individ (*percepute*), în comparație cu alt individ sau grup (*comparative*) și realizate (*exprimate*).

**Nivele de asistență (Levels of Care).** Se referă la asistența medico-sanitară *primară*, *secundară* și *terțiară* care reprezintă respectiv asistența ambulatorie în comunitate, asistența spitalicească cu acordarea serviciilor de bază, asistența medico-sanitară specializată într-un spital sau centru clinic.

**Nivel absolut al sărăciei (Absolute Poverty Level).** Nivelul venitului este jos și nu poate asigura o dietă nutrițională minimă adecvată plus necesitățile esențiale nealimentare.

**Norme (Norms).** Utilizarea standardelor așteptate ce țin de instituții, personal, efectuarea lucrului sau comportament ca metodă de planificare medico-sanitară.

**Obiective (Objectives).** Rezultatul final spre care se tinde în realizarea unui program.

**Orașe ale sănătății (Health Cities).** Proiecte de dezvoltare instituite de coalitii guvernamentale și organizații comunitare în centre metropolitane din întreaga lume, cu o atitudine prioritară față de sănătatea urbană, ecologia mediului ambiant și alte probleme sociale.

**Organizația Mondială a Sănătății (World Health Organization [WHO]).** Agenție afiliată la ONU, fondată în 1946, astăzi reprezentată în 189 de țări, care servește drept forum internațional de cooperare în domeniul sănătății. Organizația Mondială a Sănătății are șase birouri regionale care efectuează evaluarea regională și exercită activități de cooperare cu scop de menținere și îmbunătățire a sănătății.

**Organizația Panamericană de Sănătate (Pan American Health Organization [PAHO]).** Birou regional american al Organizației Mondiale a Sănătății situat în Washington, districtul federal Columbia.

**Organizația pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (Organization for Economic Cooperation and Development [OECD]).** Organizație din care fac parte mai multe țări industrial dezvoltate care promovează comerțul și cooperarea socio-economică între membrii ei și pe plan internațional. Din această organizație fac parte Australia, Austria, Belgia, Canada, Cehia, Danemarca, Finlanda, Franța, Germania, Grecia, Ungaria, Islanda, Irlanda, Italia, Japonia, Luxemburgul, Olanda, Noua Zelandă, Norvegia, Polonia,

Portugalia, Coreea de Sud, Spania, Suedia, Elveția, Turcia, Marea Britanie și SUA.

**Organizație de expertiză a standardelor profesionale (Professional Standards Review Organization [PSRO]).** Organizații de expertiză care se ocupă de evaluarea și îmbunătățirea standardelor în domeniul asistenței medico-sanitare ambulatorii și spitalicești, precum și de limitarea creșterii prețurilor serviciilor medicale.

**Organizație de menținere a sănătății (Health Maintenance Organization [HMO]).** Proiect de asistență medico-sanitară complexă, achitată în avans, asigurată membrilor organizației prin intermediul instituțiilor medico-sanitare. Membrii achită lunar o taxă fixă pentru serviciile medico-sanitare. Organizația de menținere a sănătății asigură un complex de servicii preventive și terapeutice prin intermediul clinicilor proprii sau afiliate.

**Organizație de sănătate psihică (Mental Health Organization).** Agenție, instituție sau departament administrativ public sau privat obiectivul principal al căruia este asigurarea persoanelor cu dereglări emoționale sau psihice cu servicii de asistență psihiatrică.

**Organizație non-guvernamentală (Nongovernmental Organization [NGO]).** Organizație ce reprezintă o instituție privată non-profit.

**Organizație de furnizare preferențială a serviciilor medico-sanitare (Preferred Provider Organization [PPO]).** Asociație sau organizație de medici sau spitale care au contracte cu organizațiile de gestionare a asistenței medico-sanitare, fiind angajați în furnizarea serviciilor medico-sanitare cu plată pacienților înrolați.

**Organizație voluntară privată (Private Voluntary Organization [PVO]).** Organizații non-guvernamentale cu statut legal de corporație non-profit desemnată să se ocupe de asistența medico-

sanitară, să dețină mijloacele financiare și funciare, să angajeze personalul sau să încheie contractele pentru servicii.

**Organizații de asistență medico-sanitară controlată (Managed Care Organization).** Proiecte de asigurare medicală care oferă o asistență medico-sanitară complexă asigurată pacienților înrolați.

**Parazit (Parazite).** Organism animal sau vegetal care viețuiește și se hrănește pe sau în alt organism. Unii paraziți (*obligatori*) nu pot exista independent, pe când alții (*facultativi*) pot duce o viață independentă neparazitară.

**Participarea comunității (Community Participation).** Implicarea comunității în problemele legate de sănătate prin intermediul organizării activităților de promovare a cunoștințelor sanitare și programelor de sănătate.

**Pasteurizare (Pasteurization).** Procesul de sterilizare parțială a unei substanțe prin încălzire până la o temperatură anumită pe o perioadă specificată de timp necesară pentru nimicirea microorganismelor patogene fără alterarea chimică a substanței.

**Pat spitalicesc (Hospital Bed).** Orice pat instalat și asigurat cu personal medical pentru acordarea asistenței medico-sanitare staționare pe o perioadă raportată de timp.

**Patogenitate (Pathogenicity).** Capacitatea agentului infecțios, toxic, carcinogen sau teratogen de a cauza boala la gazda susceptibilă expusă acțiunii lui.

**Patologie socială (Social Pathology).** Nereușită a unui mecanism de reglare economică care duce la izbucnirea unor acte antisociale distructive pentru individ sau pentru comunitate în întregime. Termenul este utilizat, de asemenea, pentru caracterizarea circumstanțelor în care o parte a comunității este îndepărtată de viața socială și aceasta poate servi ca substrat pentru dezvoltarea tensiunii

sau violenței fizice sau sociale în comunitate, precum și poate fi responsabilă pentru o morbiditate crescută prin boli acute și cronice.

**Pe zi (Per Diem).** Metodă de rambursare a cheltuielilor spitalicești pentru o zi de asistență medico-sanitară staționară acordată pacientului; de obicei se bazează pe costul mediu al unei zile de spitalizare și nu reflectă prețul exact al tratamentului în fiecare caz aparte.

**Perioada de incubație (Incubation Period).** Intervalul de timp dintre contactul inițial cu un agent infecțios, toxic, carcinogen sau teratogen și apariția primului semn sau simptom clinic al bolii respective. Microorganismele infecțioase au o perioadă de incubație caracteristică care poate varia de la câteva ore (spre exemplu, *E. coli*) până la câțiva ani (spre exemplu, *HIV*).

**Perioada latentă (Latent Period).** Timpul de la prima expunere acțiunii unui factor cauzal de boală cronică și până la apariția acestei îmbolnăviri (spre exemplu, expunerea la acțiunea asbestului și mezoteliomul).

**Pierdere în greutate (Wasting).** Pierderea în greutate moderată și severă reprezintă o micșorare a masei corporale sub două și respectiv trei deviații standard de la media greutateii corporale caracteristice pentru vârsta respectivă în populația standard de referință.

**Piramidă populațională (Population Pyramid).** Reprezentare grafică a componenței populației după vârstă și sex. Este construită prin procesarea datelor de distribuire a grupelor după vârstă și sex.

**Planificare (Planning).** Proces continuu de determinare a priorităților, problemelor diagnostice, de stabilire a obiectivelor și strategiilor, precum și de monitorizare a progresului sau nereușitei cu scop de atingere a scopurilor trasate, de estimare a alternativelor și de urmărire a resurselor alocate.

**Planificare strategică (Strategic Planning).** Proces cu ajutorul căruia organizația își trasează scopurile de lungă durată și își selectează obiectivele de obținere.

**Plan național de acțiune (National Plan of Action).** După ce este stabilită strategia în domeniul sănătății naționale trebuie întocmit planul național de acțiune care include etapele și programele necesare pentru atingerea obiectivelor și scopurilor specifice trasate.

**Plată-pentru-serviciu (Fee-for-Service).** Achitarea plății pentru fiecare serviciu medico-sanitar utilizat, cum ar fi examinarea, consultarea sau testele diagnostice.

**Plata suplimentară (Copayment).** Achitare a plății pentru serviciu nemijlocit la momentul utilizării lui. Aceasta permite utilizarea economicoasă a serviciilor.

**Plata utilizatorului (User Fees).** Plată pentru serviciul medico-sanitar, achitată la momentul utilizării, costul căruia nu este acoperit de asigurarea medicală.

**Plăți în numerar (Out-of-Pocket Payments).** Mijloace financiare achitate de beneficiarul de servicii medico-sanitare care nu sunt acoperite de asigurarea lui medicală sau de serviciul național de sănătate ori plăți legale sau ilegale achitate furnizorilor de asistență medico-sanitară ca recompensă pentru serviciile utilizate.

**Plătitor (Payer).** Organizație responsabilă de achitarea serviciilor medico-sanitare, costul cărora este specificat în planul de achitare în avans a asistenței medico-sanitare.

**Poluant (Pollutant).** Orice substanță care fiind răspândită în mediul ambiant (atmosferă sau apă) face acest mediu nociv sau periculos pentru sănătate.

**Populație de risc (Population at Risk).** Grup populațional specific cu un risc mai mare decât cel mediu de dezvoltare a unei sau mai multor

maladii sau populația care este obiectul de implementare a unui program de asistență medico-sanitară specifică.

**Populație urbană (Urban Population).** Procent al populației care locuiește conform datelor ultimului recensământ în arii urbane.

**Practică privată (Private Practice).** Medic sau alt furnizor de asistență medico-sanitară care activează independent sau în baza unui parteneriat în cadrul unor instituții medico-sanitare; asistența privată este acordată pacienților care sunt de acord să achite serviciile sau contractul cu un fond sau agenție de asigurare medicală responsabilă de remunerarea asistenței medico-sanitare utilizate.

**Cost (Cost).** Cheltuielile financiare (spre exemplu, cheltuielile pentru asistența medico-sanitară, salarii) și efectele negative non-financiare (durere, suferință, disabilitate) pe care le suportă individul, sistemul de sănătate sau societatea și care sunt condiționate de o boală sau de disabilitate.

**Prevalență (Prevalence [Rate]).** Numărul total de indivizi care sunt bolnavi, suferă un incident sanitar (spre exemplu, un accident rutier) sau posedă o deprindere dăunătoare (spre exemplu, fumatul), inclusiv cazurile noi și cele deja existente într-o anumită populație la un moment dat (*prevalență momentană*) sau pe parcursul unei perioade specificate de timp (*prevalență periodică*); de obicei este exprimată prin numărul de cazuri într-un an la 1000 persoane.

**Prevalență contraceptivă (Contraceptive Prevalence).** Procentul de femei căsătorite cu limite de vârstă cuprinse între 15 – 49 de ani care folosesc contraceptive.

**Profilaxie (Prevention).** Activitate sau concept care permite evitarea sau reducerea probabilității îmbolnăvirii (*profilaxie primară*), prevenirea înrăutățirii stării sau apariției complicațiilor dacă această boală s-a



dezvoltat deja (*profilaxie secundară*) sau care creează condiții optime pentru o recuperare funcțională optimală (*profilaxie terțiară*).

**Ghiduri clinice (Clinical Guidelines).** Standarde practice, argumentate prin dovezi științifice, bazate pe meta-analize efectuate de organizațiile profesionale multidisciplinare cu o elucidare amplă și o analiză riguroasă a datelor științifice. Aceste standarde oferă furnizorului și managerului criterii acceptabile pentru organizarea unui management preventiv și curativ al bolilor, acesta fiind de o importanță clinică, epidemiologică și economică majoră.

**Procedură (Procedure).** Tratament chirurgical sau non-chirurgical indicat de medicul curant și înregistrat în fișa de observație a pacientului externat dintr-un spital cu durată scurtă de spitalizare incluzând proceduri medicale (spre exemplu, chimioterapia), chirurgicale sau speciale (spre exemplu, radioterapia în cancer).

**Procedură de apreciere rapidă (Rapid Assessment Procedure).** Aplicare a tehnicilor antropologice generale într-un studiu populațional în domeniul sănătății, care se bazează pe interviuri cu fiecare individ în parte.

**Productivitate (Effectiveness).** Îmbunătățire a sănătății care poate fi obținută prin aplicarea strategiei preventive în organizarea tipică a comunității.

**Produs alimentar de larg consum (Staple Food).** Aliment consumat regulat într-o țară sau comunitate pe baza căruia este asigurată o cantitate substanțială din energia totală alimentară.

**Produs Intern Brut (Gross Domestic Product [GDP]).** Reprezintă Produsul Național Brut (GNP) plus valoarea serviciilor de producere efectuate de compatrioții străini minus valoarea serviciilor de producere efectuate de compatrioți după hotarele țării; reflectă valoarea netă a economiei interne și este exprimată în dolari SUA.

**Produs Național Brut (Gross National Product [GNP]).** Produsul Național Brut reprezintă totalitatea bunurilor materiale și serviciilor produse pentru vânzare de către națiune plus valoarea anumitor bunuri și servicii care nu se vând și nu se cumpără. Valoarea produsul național brut anual la cap de locuitor este exprimată în dolari SUA.

**Produsul Național Brut pe cap de locuitor (Gross National Product per Capita [GNP per Capita]).** Valoarea totală a bunurilor și serviciilor produse într-o țară împărțită la numărul populației; este exprimată în dolari SUA.

**Programe comunitare (Community-Based Programs).** Programe și servicii de asistență a populației care locuiește într-o anumită regiune sau care posedă caractere, valori sau organizare comună. Serviciile comunitare de sănătate de obicei implică asistența sau programele oferite persoanelor la domiciliu, precum și alte tipuri de asistență inclusiv prin intermediul policlinicilor.

**Programul de Imunizare Totală (Expanded Programme of Immunization [EPI]).** Program de imunizare în masă în cadrul programului “Sănătate pentru toți” derulat de OMS și UNICEF care include vaccinarea contra difteriei, tusei convulsive, tetanosului, poliomielitei, rujeolei și tuberculozei.

**Programul de Intervenție Națională Integrată împotriva Bolilor Noncontagioase (Countrywide Integrated Noncommunicable Disease Intervention [CINDI]).** Program al OMS menit să amelioreze sănătatea comunității prin prevenirea și controlul factorilor de risc pentru bolile și afecțiunile cronice.

**Programul Extins de Imunizare Totală (Expanded Programme of Immunization Plus [EPIplus]).** Imunizarea EPI plus vaccinarea

contra hepatitei B, tifosului amaril, precum și suplimentarea cu vitamina A și iod.

**Promovarea sănătății (Health Promotion).** Concept complex de activități sau proces orientat spre majorarea abilității populației de a-și controla și îmbunătăți sănătatea, precum și spre reducerea frecvenței bolilor specifice și a acțiunii factorilor asociați de risc care afectează sănătatea, prosperitatea și capacitatea de muncă a individului și societății.

**Prognosticul vieții la naștere (Life Expectancy at Birth).** Durata vieții (în ani) a unui nou-născut cu condiția că mortalitatea va rămâne la nivelul de la naștere.

**Prognosticul vieții specific vârstei (Life Expectancy, Age Specific).** Numărul mediu de ani de viață al unei persoane cu o vârstă anumită cu condiția că mortalitatea va rămâne aceeași.

**Proporția de paturi spitalicești (Hospital Bed Ratio).** Numărul de paturi spitalicești la 1000 indivizi din populație.

**Prosperitatea socială (Social Welfare).** Include programe guvernamentale de toate nivelele de asistență acordată persoanelor nevoiașe cu susținerea necesităților de bază prin asistență financiară, alimentară și medicală acolo unde ultima nu este accesibilă pentru toți.

**Punctul sursă (Point Source).** Expunerea comună a unui grup de persoane la acțiunea unui agent toxic sau infecțios.

**Purtător (Carrier).** Persoană sau animal care este gazda unui agent infecțios specific fără careva manifestări clinice perceptibile și care servește drept sursă de infecție sau contaminare a alimentelor, apei și a altor materiale. Purtătorul poate suferi de o formă subclinică, atipică a bolii infecțioase sau poate fi în perioada de incubație clinică

sau de reconvalescență a infecției, rămânând, totuși, prin mecanism direct sau indirect, contagios pentru alte persoane.

**Regionalizare (Zoning).** Restricții în ce privește construcția sau administrarea unor tipuri de clădiri în arii specifice ale comunității pentru reducerea expunerii populației cu reședința în regiunea dată la noxe sau factori de risc pentru sănătate.

**Rambursare (Reimbursement).** Metode de achitare a serviciilor medicale care includ salariul, plata pentru serviciu sau capitația.

**Randament (Output).** Rezultatul imediat al activității profesionale sau instituționale ori productivitate de obicei exprimată în unități de servicii cum ar fi zile-pat, vizite ambulatorii, teste de laborator efectuate sau sugari imunizați.

***Raportul Analitic Săptămânal al Morbidității și Mortalității (Morbidity and Mortality Weekly Review Report [MMWR]).*** Publicație săptămânală a Centrului de Epidemiologie și Medicină Preventivă din Atlanta în care sunt prezentate datele epidemiologice și raportate cazurile de boli infecțioase și neinfecțioase care prezintă interes epidemiologic.

**Raportul cost-beneficiu (Benefit-to-Cost Ratio).** Beneficiile generale ale intervenției medicale împărțite la costul total al ei și al complicațiilor asociate calculate după costul la momentul actual sau la momentul efectuării.

**Raportul Dezvoltării Mondiale (World Development Report [WDR]).** Publicație anuală a Băncii Mondiale referitor la dezvoltarea internațională. Raportul Dezvoltării Mondiale din 1993, intitulat *Investiții în Sănătate*, a fost consacrat relației dintre sănătatea publică, politica sanitară și dezvoltarea economică.

**Raport medic-populație (Physician-to-Population Ratio).** Asigurarea populației cu cadre medicale care se măsoară în medic/număr de

populație și se utilizează pentru comparație (spre exemplu, 1 medic la 400 de persoane).

**Rată (Rate).** Frecvența repetării unui fenomen într-o populație definită într-o perioadă specificată de timp. Acest indice poate fi prezentat sub formă de proporție (fracție).

**Rata specifică cauzei (Cause-Specific Rate).** Indice ce specifică decesul sau boala dintr-o anumită cauză în conformitate cu clasificarea maladiilor.

**Rata cazurilor letale (Case Fatality Rate [CFR]).** Proporția cazurilor letale de o boală anumită într-o perioadă specificată de timp.  $CFR = \frac{\text{numărul de decese de la o boală}}{\text{numărul de cazuri de această boală}} \times 100$ .

**Rata de cărturari printre adulți (Adult Literacy Rate).** Procentul persoanelor de 15 ani și mai în vârstă care pot scrie și citi.

**Rata de reducere (Discount Rate).** Coeficientul anual cu care valoarea prețurilor sau consecințelor din viitor este redusă la valoarea prezentă în bani.

**Rata mortalității copiilor (Child Mortality Rate).** Probabilitatea decesului copilului de la naștere până la 5 ani exprimată la 1000 nașteri feți vii. De asemenea este utilizat și termenul de *rata mortalității sub cinci ani (under-five mortality rate)*.

**Rata rectificată după vârstă (Age-Adjusted Rate).** Rata existenței unei stări în populație rectificată luând în considerație distribuția după vârstă.

**Reabilitare (Rehabilitation).** Restabilirea cât mai completă a funcției fizice, psihice, sociale, profesionale sau economice, funcție de care este capabil individul cu disabilitate sau leziune.

**Reacție adversă (Adverse Reaction).** Efect colateral inoportun și indezirabil ca consecință a unei proceduri preventive, de diagnostic

sau tratament. În caz de evenimente adverse, registrul de reacții adverse facilitează depistarea efectelor colaterale medicale și legale importante.

**Recensământ (Census).** Numărare a populației la nivel național prin înregistrarea tuturor persoanelor, precum și a domiciliului, vârstei sau datei nașterii, sexului, ocupației, naționalității, bunăstării materiale, venitului, relațiilor cu familia. În cadrul recensământului se specifică nivelul de instruire și informația legată de sănătate sau pierderea ei, spre exemplu, despre disabilitatea permanentă.

**Rectificare a cheltuielilor (Cost Containment).** Actualizarea ritmului de creștere a cheltuielilor pentru asistența medico-sanitară în general la ritmul de creștere al unui indice de dezvoltare economică cum ar fi Produsul Național Brut (Gross National Product - GNP) la cap de locuitor.

**Reducere (Discounting).** Metodă de convertire a cheltuielilor și beneficiilor din viitor în valoarea prezentă a lor; este bazată pe valoarea curentă a banilor care vor fi cheltuiți în viitor, deoarece prețul de astăzi al unui dolar este mai mare decât cel de peste un an - fapt influențat de diverși factori cum ar fi cheltuielile pentru finanțare.

**Reformă (Reform).** Proces de modificare a organizării, finanțării, asigurării cu resurse (spre exemplu, cu paturi spitalicești, personal), precum și a responsabilității administrative în sistemul de sănătate.

**Reglare (Regulation).** Standarde stabilite de stat de control și licențiere a alimentelor, medicamentelor, dispozitivelor medicale, instituțiilor medicale, sistemelor de asigurare, întreprinderilor, restaurantelor, instituțiilor de odihnă și a altor categorii care pot afecta securitatea sau sănătatea publică.

**Reglator de asistență medicală specializată (Gatekeeper).** Rolul medicului generalist, de familie sau al asistentului medical în controlul și direcționarea pacienților spre medicii specialiști sau spre spitalizare. Ca exemplu poate servi Sistemul de Sănătate Publică din Marea Britanie unde pacientul, pentru a fi consultat de medicul specialist, trebuie să aibă un bilet de trimitere de la medicul de familie.

**Restructurare (Restructuring).** Reformă în sistemul de sănătate în cadrul căreia se modifică balanța cantitativă a resurselor umane implicate în asistența medico-sanitară și sunt reorientate proiectele sanitare spre exemplu de la asistența spitalicească la cea ambulatorie.

**Resurse (Resources).** Cheltuieli utilizate pentru producerea și distribuirea bunurilor materiale și serviciilor; acestea includ pământul și imobilul, finanțarea, lucrătorii și echipamentul capital (echipament pentru diagnostic și tratament; include de asemenea și timpul pacientului).

**Retard (handicap) mental (Mental Retardation [Handicapped]).**  
Reținere sau dezvoltare incompletă a activității mentale.

**Rezervor (Reservoir).** Habitat natural în care există și se multiplică agentul infecțios și de unde acesta poate fi transmis prin mecanism direct sau indirect gazdei umane.

**Risc atributiv (Attributable Risk).** Frecvența bolii sau a unui alt exod care se dezvoltă la persoanele supuse acțiunii unui factor suplimentar de risc și care este atribuită expunerii la această noxă. Acest indice este mai mare decât nivelul normal al morbidității prin boala respectivă în populațiile care nu sunt expuse acțiunii acestui factor.

**Risc relativ (Relative Risk [Risk of Odds Ratio]).** Posibilitatea apariției bolii sau decesului printre persoanele expuse factorului de risc în comparație cu un grup populațional care nu este expus acestui risc.

**Ritm al creșterii (Growth Rate).** Ritm de creștere al populației într-un an anumit (totalitatea nașterilor de feți vii plus numărul absolut al imigranților minus numărul total de decese); este exprimat sub formă de procent din populația de bază din anul dat.

**Sănătate (Health).** Nu este doar o lipsă a bolii, ci și o prosperitate mintală, fizică, socială și emoțională completă (OMS, 1946).

**Sănătate a mamei și copilului (Maternal and Child Health [MCH]).** Servicii medico-sanitare referite la femei și fertilitate, inclusiv sarcina și nașterea, precum și asistența acordată sugariilor și copiilor până la adolescență.

**Sănătate mentală (Mental Health).** Noțiunea definește prosperitatea emoțională și socială a individului, precum și starea funcțională a resurselor sale psihologice.

**Sănătate pentru toți până în anul 2000 (Health for All by the Year 2000 [HFA 2000]).** Inițiativă a Organizației Mondiale a Sănătății bazată pe declarația referitor la asistența medico-sanitară primară de la Alma-Ata (1978). Acest program stabilește responsabilitatea pentru planificarea și implementarea măsurilor pentru îmbunătățirea continuă a sănătății tuturor cu reliefarea scopurilor specifice, accentul fiind plasat pe asistența medico-sanitară primară.

**Sănătatea femeii (Woman's Health).** Probleme medico-sanitare specifice ale femeilor care le reprezintă nu numai pe cele legate cu reproducerea, riscurile și beneficiile sarcinii și nașterii, avortul și contracepția, managementul problemelor legate de menopauză, screening-ul în ceea ce privește tipurile de cancer care afectează preferențial femeile, ci și violența împotriva femeilor și copiilor,



bolile sexual transmisibile, bolile cronice ale femeilor și legătura lor cu nutriția, osteoporoza și multe alte probleme tangente de sănătate publică.

**Igiena muncii (Occupational Health).** Specialitate medicală și ramură a sănătății publice care se ocupă cu determinarea tuturor factorilor legați de circumstanțele și condițiile de la locul de muncă, inclusiv de expunerea la acțiunea agenților nocivi, infecțioși, toxici, cancerigeni și teratogeni; se ocupă de depistarea condițiilor și zgomotelor periculoase din ambianța locului de muncă, precum și de evaluarea impactului acestor factori asupra sănătății.

**Sanitație (Sanitation).** Totalitatea activităților orientate spre îmbunătățirea calității mediului ambiant, care constau în elaborarea și implementarea standardelor referitor la calitatea apei potabile, utilizarea și restabilirea apelor reziduale, colectarea și utilizarea gunoiului, managementul și utilizarea deșeurilor, reducerea poluării aerului și protecția mediului înconjurător.

**Scopuri ale sănătății (Health Targets).** Indice intermediar apreciabil al stării sănătății care reprezintă un scop definit al unui program.

**Scor Apgar (Apgar Score).** Metodă standardizată numerică de evaluare și documentare a semnelor vitale și nivelului activității la nou-născut, efectuată la 1 și 5 minute după naștere pentru aprecierea statutului fiziologic al nou-născutului (spre exemplu, frecvența bătăilor cardiace, culoarea tegumentelor, răspunsul la stimulare).

**Screening (Screening).** Identificare ipotetică a unei boli sau leziuni necunoscute bazată pe efectuarea unor teste, examinări sau a altor proceduri menite să separe persoanele aparent sănătoase, care posibil suferă de un proces patologic, de cele care sunt într-adevăr sănătoase. *Screeningul în masă* implică toată populația. *Screeningul prescriptiv* este orientat spre depistarea precoce a bolii la indivizi

aparent sănătoși, dar care fac parte dintr-un grup de risc specific (spre exemplu, examinarea nou-născuților pentru determinarea patologiei neonatale). *Screeningul de profil larg* include o varietate de teste efectuate la o ocazie anumită (spre exemplu, examinările femeilor și bărbaților de vârstă medie).

**Sector public (Public Sector).** Parte a economiei unei țări care este gestionată de guvernul federal, statul sau local sau de către corporațiile publice și servește pentru atingerea scopurilor lor.

**Securitate socială (Social Security).** Sistem național de asigurare a unor beneficii sociale cum ar fi asigurarea medicală, compensația oferită individului pentru leziunea la locul de muncă sau boală apărută în rezultatul activității de muncă, pensia, ajutorul material oferit în legătură cu decesul întreținătorului, pensiile pentru orfani, văduvi sau persoanele cu dizabilități; sistem național de asigurare obligatorie finanțat prin încasarea unor taxe speciale, de rând cu impozitul pe venit, de la salariat și patron.

**Securitatea muncii (Occupational Safety).** Prevenirea traumatizării sau otrăvirii la locul de muncă.

**Selecție (Sampling).** Reprezintă un proces care are ca scop alegerea unui grup sortat din populația selectată care reflectă complex această populație. Selecția poate fi randomizată (la întâmplare) sau non-randomizată, reprezentativă sau nereprezentativă. Categoriile principale sunt: *selecția în grup* – grup de persoane care nu sunt selectate după caracteristici individuale (spre exemplu, toți locatarii unei case); *selecție momentană* care este o simplă examinare a persoanelor care au folosit un anumit serviciu (spre exemplu, vizitatorii unui iarmaroc) și după efectuarea căreia nu pot fi făcute careva concluzii generale; *selecție la întâmplare (randomizată)* în cadrul căreia toți indivizii au o șansă egală sau cunoscută de a fi

selectați sau împărțiți pe grupe; *selecție randomizată simplă* – toate persoanele din grup sunt marcate cu un număr și selecția se efectuează în baza tabelului de numere întâmplătoare până la atingerea numărului necesar de observații; *selecție randomizată stratificată* – populația este împărțită în subgrupe, fiecare din acestea fiind selectată în mod randomizat; *selecție sistematică* în cadrul căreia selecția se face printr-o metodă predeterminată cum ar fi ordinea alfabetică sau data nașterii.

**Selecție în grup (Cluster Sample).** Selecție efectuată în grup (spre exemplu case, blocuri locative, școli sau asistenți medicali).

**Semnificație statistică (Statistical Significance).** Metode de estimare a gradului de legătură observat între variabilele independente și dependente în grupul studiat și în grupul de comparație. Testele statistice indică gradul de probabilitate cu care diferențele observate apar ocazional sau sunt rezultatul relațiilor cauzale eventuale între variabile.

**Sensibilitate (Sensitivity).** Proporția persoanelor, care suferă de o boală, dintr-o populație și care în cadrul unui screening au fost identificați ca fiind bolnavi. Testul cu o sensibilitate înaltă va fi pozitiv în orice caz când starea patologică este prezentă (spre exemplu, în 100 % cazuri) și din contra, testul cu o sensibilitate joasă va oferi rezultate fals negative.

**Servicii ambulatorii (Outpatient Services).** Servicii de îngrijire sau tratament acordate de o instituție sanitară fără internarea pacientului pe noapte.

**Servicii la domiciliu (Home-Based Services).** Servicii acordate la domiciliu persoanelor care necesită asistență acută, de recuperare, paliativă sau de suport general și care includ serviciile de asistență medicală acordate, alimentarea, asistența personală și menajeră.

Acest tip de asistență medico-sanitară este o alternativă spitalizării îndelungate în staționar.

**Servicii medico-sanitare populaționale (Population-Based Health Services).** Servicii acordate tuturor membrilor comunității (spre exemplu, programul districtual de sănătate) sau unui grup populațional specific (spre exemplu, imunizarea sugarilor și copiilor).

**Serviciul epidemiologic de informare (Epidemiologic Intelligence Service [EIS]).** Program de asistență și perfecționare al Centrului de Epidemiologie și Medicină Preventivă al Statelor Unite în care clinicienii sunt antrenați în efectuarea cercetărilor epidemiologice, deprinderi care sunt parte componentă a dezvoltării lor profesionale.

**Serviciul național de sănătate (National Health Service).** Program național, întreținut pe baza impozitelor, de asistență complexă medico-sanitară, gratuită la momentul acordării, care include asistența spitalicească, ambulatorie și activitățile în domeniul sănătății publice. Acest program în 1948 a fost implementat în Marea Britanie și astăzi este utilizat în multe țări.

**Sistem de estimare a prețurilor prospective (Prospective Pricing System).** Metode de achitare a serviciilor medico-sanitare cu calcularea în avans a cotizațiilor. Aceste metode includ achitarea în avans de către Grupurile cu Diagnosticuri Înrudite (DRGs) a asistenței spitalicești, plăți oferite organizațiilor de gestionare a asistenței medico-sanitare selectate în bază de concurs. Aceste metode reprezintă o practică uzuală în Statele Unite și sunt preluate pe larg de sistemele de sănătate în alte țări.

**Sistem de finanțare a programului de planificare (Planning Program Budget System [PPBS]).** Sistem de finanțare în cadrul căruia în

noul an bugetar alocările încep cu un program *de novo*; în contrast cu continuarea automată a planului bugetar din anul precedent.

**Sistem de asistență socială (Social Support System).** Sistem de susținere a individului de către familie, prieteni și colegii de lucru care ajută persoana să depășească stresurile și necesitățile adaptive apărute în viață. La nivel comunitar sau național asistența socială se referă la sistemele de ajutorare legislativă care asigură prosperitatea individului și achitarea pensiilor precum și alte proiecte (spre exemplu, asigurarea cu produse alimentare) care previn existența sub standardele minime de viață (adică subzistența).

**Societăți de prietenie (Friendly Societies).** Asociații de profit reciproc sau fundații de asigurare a asistenței medico-sanitare membrilor asociațiilor de comerț, grupurilor profesionale, uniunilor sau grupurilor comunitare în secolele XVII-XIX în Marea Britanie; au fost aprobate oficial de către Actul Asigurării Medicale Naționale din 1911.

**Spital (Hospital).** Instituție care acordă o asistență medico-sanitară staționară și ambulatorie. Oferă pacienților servicii de diagnostic și tratament fiind dotată cu un personal medical organizat și servicii de asistență medicală continuă efectuate de asistente medicale calificate. Spitalele sunt clasificate în dependență de durata de spitalizare (cu spitalizare de scurtă durată, cu spitalizare de lungă durată), de serviciile oferite (secții medicale generale sau multiple, monoprofil), de apartenență (private, voluntare, municipale, religioase sau statale) sau în dependență de scop (cu profit sau non-profit). Vezi “Spital general”.

**Spital general (General Hospital).** Spital cu diverse secții medicale, atât chirurgicale, cât și non-chirurgicale, care asigură servicii de scurtă durată de diagnostic și tratament al pacienților.

**Spital sau casă de maternitate (Maternity Hospital or Home).** Unități curative separate și autonome predestinate nașterilor și contrastând cu maternitățile din componența spitalelor generale.

**Spitale regionale (Regional Hospitals).** Spitale situate în centre urbane regionale care oferă servicii de asistență medico-sanitară primară tuturor persoanelor dintr-o arie urbană sau din tot orașul, precum și care acordă servicii de asistență medico-sanitară secundară persoanelor din tot orașul și din suburbiile lui.

**Standarde de producere GMP (Good Manufacturing Practice [GMP]).** Standarde de producere a farmaceuticelor, vaccinurilor, materialelor biologice, dispozitivelor medicale sau a alimentelor, elaborate de guvern și menite să asigure un nivel înalt de securitate al produselor.

**Standarde profesionale (Standards of Practice).** Reprezintă nivelul profesional de asigurare a asistenței medico-sanitare de către furnizor în ceea ce privește categoriile de servicii acordate și corespunderea lor cu cerințele practice din domeniul respectiv. Asociațiile profesionale, sistemele de asigurare medicală și organizațiile de gestionare a asistenței medico-sanitare asigură o administrare în conformitate cu aceste standarde practice științific argumentate și o instruire permanentă a personalului pentru a atinge și a menține aceste standarde.

**Standardizare (Standardization).** Tehnici statistice utilizate pentru a înlătura la maxim efectele diferențelor de vârstă sau alte variabile confuze din cadrul unui studiu comparativ a două sau mai multe populații.

**Stări deficitare de microelemente (Micronutrient Deficiency States).** Stare clinică sau subclinică de deficiență de microelemente fapt datorat ingestiei inadecvate de minerale și vitamine esențiale.

**Stări trasante (Tracer Conditions).** Circumstanțe indicatorii sau stări sanitare care sunt lesne de diagnosticat, sunt moderat frecvente, exodul cărora poate fi influențat de asistența medico-sanitară, care reflectă totalitatea largă de pacienți și probleme sanitare întâlnite în practica medicală; sunt utilizate pentru efectuarea expertizei; noțiunea de *stări trasante* este sinonimă cu cea de *evenimente-santinelă*.

**Statistica mișcării naturale a populației (Vital Records/Statistics).** Certificate de naștere, deces, căsătorie, divorț sau imigrare/emigrare necesare în scopuri legale sau demografice. Statisticile derivate din aceste acte civile oferă informații sistematizate bazate pe înregistrarea acestor evenimente vitale.

**Stres (Stress).** Răspuns al individului la o provocare (“frică – încăierare – retragere”) cauzat de modificarea stării lucrurilor (*status quo*) care provoacă o tensiune psihologică ascunsă sau evidentă, care se poate manifesta printr-o simptomatologie psihologică evidentă sau printr-o patologie somatică.

**Studiu analitic (Analytic Study).** Studiu menit să examineze legăturile ipotetic cauzale pentru a identifica sau măsura riscul sau efectele cauzate de acțiunea specifică asupra sănătății.

**Studiu încrucișat (Cross-sectional Study).** Reprezintă studiul relațiilor dintre anumite boli (sau alte caracteristici legate de sănătate) și alte variabile precăutate într-o anumită populație la un moment dat. Aceasta permite stabilirea prevalenței bolii și prezenței caracterelor studiate (spre exemplu, fumatului sau acțiunii unui factor toxic) la bolnavii cu patologia în cauză în comparație cu persoanele la care boala studiată este lipsă.

**Studiu de cercetare a sănătății și nutriției la nivel național (National Health and Nutrition Examination Survey [NHANES]).** Pentru

prima dată efectuat de către Centrul național de statistici medicale (NCHS) în 1971; acest studiu consta în monitorizarea indicilor stării sănătății și nutriției la populația din SUA prin intermediul chestionarelor, colectării datelor ce țin de regimul alimentar, efectuării testelor biochimice (spre exemplu, determinarea plumbului), determinării parametrilor fizici (spre exemplu, a tensiunii arteriale, obezității). Rezultatele NHANES III efectuat în două etape (1988-1991 și 1991-1994) sunt disponibile pe CD și în articole publicate în revistele medicale contemporane.

**Studiu în cohortă (Cohort Study).** Studii prospective de-a lungul unei perioade de timp (ani) a grupurilor populaționale largi, inițial fără de boală, dar expuse acțiunii factorilor cauzatori ai afecțiunii date.

**Studiu prin metoda caz-control (Case-Control Study).** Observare sau studiu al persoanelor cu o anumită boală sau cu un alt exod, acesta fiind diferit de cel din grupul de referință sau de control, care în rest este similar lotului studiat. Aceste rezultate frecvent sunt considerate ca probabilitate a exodului favorabil.

**Subnutriție (Undernutrition).** Stare apărută în rezultatul aportului inadecvat de alimente și microelemente. Principala manifestare clinică a aportului energetic inadecvat este micșorarea masei corporale, totodată la copii această insuficiență energetică se poate manifesta prin hipostatură (proporție talie-greutate joasă) și hipotrofie (proporție greutate-talie joasă). Ingestia inadecvată de microelemente se soldează cu diverse deficiențe cu o importanță sanitară atât individuală, cât și comunitară (spre exemplu, bolile deficitare de iod).

**Substituție (Replacement Rate).** Rată a fertilității la care natalitatea predomină asupra mortalității în populație.



**Suplimentare (Supplementation).** Administrarea suplimentelor nutriționale din vitamine sau minerale specifice pentru prevenirea stărilor de deficiență la persoane din grupuri populaționale vulnerabile și pentru asigurarea stării optimale de sănătate.

**Supravegherea bolii (Surveillance of Disease).** Examinare continuă minuțioasă a tuturor aspectelor de apariție și răspândire a bolii efectuată cu scop de determinare a metodelor de control (spre exemplu bolile infecțioase, cancerul, anomaliile de dezvoltare).

**Susceptibil (Susceptible).** Persoană cu o rezistență insuficientă sau expusă acțiunii unor factori asociați de risc, care are o apărare diminuată față de un agent sau proces patogen, acest fapt fiind un pericol real pentru sănătatea acestei persoane în cazul în care ultimul se infectează de o boală specifică sau vine în contact cu agentul patogen.

**Tabele ale duratei vieții (Life Tables).** Tehnici de sumare utilizate pentru descrierea și compararea categoriilor de mortalitate și supraviețuire în populație.

**Tabelul balanței alimentare (Food Balance Sheet).** Tabel în care este prezentat tabloul general al structurii asigurării naționale cu rezerva de alimente cu elucidarea tipurilor și cantității de produse alimentare, importul, exportul și utilizarea, precum și rezervele alimentare disponibile la cap de locuitor exprimate în energie și nutrienți specifici.

**Țânțar Anopheles (Anopheles Mosquito).** Țânțar responsabil pentru transmiterea plasmodiilor malariei de la o gazdă umană la alta.

**Țări dezvoltate și în curs de dezvoltare (Developed and Developing Countries).** Țări clasificate de Banca Mondială după nivelul de dezvoltare exprimat în Produsul Național Brut (GNP) la cap de locuitor. Țările cu Produsul Național Brut (GNP) în 1995 la cap de

locuitor mai mic de 765 \$ în 1998 au fost clasate ca țări cel mai puțin dezvoltate sau cu *economii cu venit minim*. Acele țări cu Produs Național Brut (GNP) la cap de locuitor cuprins între 765 – 3,035 \$ și 3,035 – 9,386 \$ sunt considerate în curs de dezvoltare cu venit jos și respectiv înalt. Țările cu Produs Național Brut (GNP) la cap de locuitor de 9,386 \$ și mai mare sunt definite ca țări dezvoltate sau cu *economii cu venit înalt*.

**Taxe de asigurare (Premiums).** Plăți achitate de beneficiar sau din numele lui pentru asigurarea medicală.

**Tehnologie corespunzătoare (Appropriate Technology).** Intervenție, medicație, dispozitiv sau serviciu menit să reducă morbiditatea și mortalitatea, să îmbunătățească starea sănătății și să promoveze o utilizare eficientă a resurselor, care sunt dependente de capacitatea financiară a țării.

**Tehnologie medicală (Medical Technology).** Reprezintă o știință medicală aplicativă bazată pe realizările tehnice și nu semnifică doar dispozitivele utilizate în medicină. Acest termen este utilizat atât pentru tehnologiile inferioare (*lotech*) - intervențiile ieftine (spre exemplu, terapia de rehidratare per orală), cât și pentru tehnologiile sofisticate înalte (*hitech*) – proceduri complexe sau echipament costisitor (spre exemplu, rezonanța magnetică nucleară [MRI]).

**Teoria germenilor infecțioși (Germ Theory).** Teorie conform căreia microorganisme specifice cauzează boli infecțioase caracteristice. Contrastează cu teoria miasmelor conform căreia bolile apar în rezultatul răspândirii prin aer a miasmelor rezultate din putrefacția materiei organice.

**Teoria miasmelor (Miasma Theory).** Concept conform căreia transmiterea bolii infecțioase se datorează “aerului rău” condiționat de putrefacția materiei organice. În pofida faptului că această teorie

nu a fost confirmată științific, ea a dus la reforme sanitare care au rezultat într-un progres enorm în domeniul sănătății publice. Vezi “Teoria germenilor infecțioși”.

**Teoria sănătății (Raportul LaLonde) (Health Field Theory [LaLonde Report]).** Concept conform căruia sănătatea este rezultatul unui cumul de factori ereditari, ai mediului ambiant, modului de viață și asistenței medico-sanitare.

**Terapie/Săruri pentru rehidratare per orală (Oral Rehydration Salts/Therapy [ORS/T]).** Combinație din săruri și glucide utilizată pentru restabilirea pierderilor electrolitice prin diaree. Soluția salină pentru rehidratare per orală include clorură de sodiu, bicarbonat de potasiu și glucoză.

**Termini de referință (Terms of Reference).** Definiția scopurilor și obiectivelor grupului sau comitetului de studiu desemnat pentru a efectua un studiu, o trecere în revistă sau pentru a dezvolta obiectivele trasate de o organizație.

**Test colibacilar (Coliform Test).** Examinare bacteriologică standard de evaluare a securității apei potabile utilizând *Escherichia coli* drept indicator de poluare cu mase fecale.

**Transfer de tehnologie (Technology Transfer).** Proces de aplicare largă a descoperirilor științifice, metodelor, procedurilor, tehnicilor și echipamentului care pot promova o sănătate prosperă și o dezvoltare socio-economică.

**Transmitere (Transmission).** Orice mecanism prin care agentul patogen este răspândit de la orice sursă sau rezervor la o persoană. *Transmiterea directă* are loc prin contact (atingere, mușcătură, relație sexuală) sau prin picături (strănut, tuse, expectorație). *Transmiterea indirectă* are loc prin intermediul obiectelor contaminate (lenjerie de pat, instrumente, apă, alimente, lapte, sânge

sau spută). *Transmiterea prin vectori* reprezintă un mecanism de transmitere prin insecte în organismul cărora microorganismul se multiplică sau nu. *Transmiterea aeriană* are loc prin diseminarea aerosolului microbial sau a particulelor de praf suspendate în aer (la o înălțime de 1 metru și mai mult).

**Tranziția demografică (Demographic Transition).** Tranziție în distribuirea vârstei populației cu creștere a procentului persoanelor în vârstă (mai în vârstă de 65 de ani) și cu reducerea procentului copiilor ca rezultat al modificărilor în mortalitate și fertilitate; uneori această noțiune se referă la “îmbătrânirea populației”.

**Tranziția epidemiologică (Epidemiologic Transition).** Modificare în structura bolilor predominante în societate de obicei asociată cu un declin al importanței absolute și relative a bolii infecțioase cu majorarea importanței bolilor și leziunilor cronice. Noile obiective epidemiologice includ bolile infecțioase care altă dată erau eliminate iar astăzi apar din nou, rezistența la antibiotice și infecțiile care cauzează boli cronice.

**Unități de măsură a rezultatului (Outcome Measures).** Morbiditatea, mortalitatea și indicii fiziologici de determinare a factorilor de risc pentru sănătate care sunt ținta măsurilor preventive și terapeutice.

**Utilitatea cheltuielilor (Cost Utility).** Analiză economică care apreciază cheltuielile financiare pentru un exod favorabil al bolii.

**Utilizarea spitalului (Hospital Utilization).** Utilizarea paturilor spitalicești se măsoară în internări la 1000 de populație și în zile de asistență medico-sanitară la 1000 de populație. Durata medie de spitalizare este calculată prin împărțirea numărului total de zile la numărul de externări. Rata de ocupare reprezintă proporția medie de paturi ocupate de către pacienți pe o perioadă dată de timp.

**Vaccin (Vaccine).** Substanțe imunobiologice utilizate pentru imunizarea activă care constă în introducerea în corp a unui microorganism infecțios viu, atenuat, inactivat sau fracționat ori a toxinei acestuia. Vaccinul este capabil să inducă un răspuns imun al gazdei și, ca rezultat, ultima devine rezistentă la infecția cauzată de acest agent patogen.

**Vaccin contra rujeolei, oreionului, rubeolei (Measles, Mumps, Rubella [MMR] Vaccine).** Vaccin combinat contra rujeolei, oreionului și rubeolei care se administrează la vârsta de 12-15 luni cu o revaccinare la vârsta de 6 ani.

**Vaccin ADTP (DPT Vaccine).** Vaccinul contra difteriei, tetanosului și tusei convulsive.

**Valoarea brută a mortalității (Crude Death Rate).** Numărul anual de decese din toate cauzele la 1000 de populație.

**Valoarea brută a natalității (Crude Birthrate [CBR]).** Numărul anual de nașteri de feți vii la 1000 de persoane din populație într-un anumit an.

**Variabilă de confundare (Confounding Variable [Confounder]).** Factor sau variabilă care poate cauza sau preveni exodul sau boala studiată (*variabilă dependentă*). Aceasta trebuie luată în considerație, fapt fără de care este imposibilă deducerea concluziei referitor la impactul *variabilei independente* sau stabilirea cauzei ipotetice a exodului bolii studiate.

**Variabilă dependentă (Dependent Variable).** Rezultat sau manifestare explicabilă prin influența variabilei (variabilelor) independente sau a factorului (factorilor) intermediari într-o relație ipotetic studiată.

**Variabile (Variables).** Variabila reprezintă un atribut, fenomen sau eveniment care poate avea semnificații diferite. *Variabila independentă* reprezintă un factor care poate fi într-o relație cauzală

cu *variabila dependentă* sau cu exodul efectului studiat. *Variabila de confundare* reprezintă un factor paralel care poate cauza sau împiedica exodul studiat; omiterea acestei variabile din calcul într-un studiu epidemiologic poate masca relațiile dintre variabilele independente și dependente.

**Variabilitate antigenică (Antigenic Drift).** Modificări genetice evolutive care pot apărea la virusuri și care sunt responsabile de schimbările genetice spre exemplu ale virusului gripal, fapt ce necesită o reformare anuală a vaccinului gripal.

**Variație, observator, individ (Variation, Observer, Individual).** Variație sau eroare datorată incapacității observatorului de a determina sau identifica minuțios fenomenul. Toate observațiile pot fi subiectul unei variații, inclusiv cele efectuate de un observator (*variație intraobservatorie*) și cele efectuate de diferiți observatori (*variație interobservatorie*).

**Vector (Vector).** Insectă sau alt purtător viu care transportă un agent infecțios de la un animal sau de la o ființă umană infectată la un individ potențial susceptibil ori contaminează hrana sau obiectele înconjurătoare ale acestuia.

**Ventilare (Ventilation).** Mișcare a aerului din afara în interiorul clădirii și a aerului din interior în afară, control al temperaturii, umidității, precum și circulația internă a aerului.

**Veridicitate (Accuracy).** Gradul de autenticitate al rezultatelor măsurărilor și evaluărilor ale parametrilor studiați, care pot fi confirmate prin testare repetată.

**Verosimilitate biologică (Biological Plausibility).** Legătură cauzală argumentată și explicată în baza cunoștințelor biologice și medicale curente.

**Violență de familie (Family Violence).** Abuz fizic, sexual sau emoțional între membrii familiei. Include abuzul față de soție (soț), copii și bătrâni.

**Virulență (Virulence).** Grad de patogenitate a unui agent patogen; putere potențială de cauzare a bolii a agentului patogen în organismul gazdei; virulența poate fi estimată prin aprecierea numărului de cazuri complicate sau a mortalității, precum și prin determinarea abilității agentului patogen de invadare și lezare a țesuturilor gazdei.

**Zile de asistență medico-sanitară (Days of Care).** Numărul total de zile pat acumulate până în momentul externării de pacienții internați în staționare cu spitalizare de scurtă durată pe o perioadă raportată de timp, inclusiv ziua internării, dar exclusiv ziua externării; de obicei sunt exprimate prin proporții (spre exemplu, zile de asistență medico-sanitară la 1000 de populație) sau reflectă frecvența vârstei sau a diagnosticului specific.

**Ziuă spitalicească (Hospital Day).** Reprezintă numărul de zile de acordare a asistenței medicale staționare adulților și copiilor pe parcursul unei perioade raportate de timp, excluzând zilele de asistență medico-sanitară staționară acordată nou-născuților.

**Zoonoze (Zoonoses).** Boli transmise în condiții naturale de la animale vertebrate la om; contrastează cu maladiile transmise de artropode (insecte, căpușe, păianjeni) sau alte nevertebrate; pot fi epizootice sau periodice ori enzootice (endemice).

## REFERINȚE

Benenson A.S. (ed). 1995. *Control of Communicable Diseases*, Sixteen Edition. Washington, DC: American Public Health Association.

- Centers for Disease Control. 1992. A framework for assessing the effectiveness of disease and injury prevention. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, 41 (RR-3) : 1-12.
- Donaldson R.J., Donaldson L.J. 1993. *Essential Public Health Medicine*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Green L.W. 1990. *Community Health*, Sixth Edition. St. Louis, MO: Times Mirror/Mosby College Publishing.
- Last J.M. (ed). 1995. *A Dictionary of Epidemiology*, Third Edition. New York: Oxford University Press.
- UNICEF. 1999. *The State of the World's Children, 1999*. New York: Oxford University Press.
- National Center for Health Statistics. Health, United States, 1996-97 and Injury Chartbook. Hyattsville, MD: U.S. Department of Health and Human Services.
- National Center for Health Statistics. Health, United States, 1998 with Socioeconomic Status and Health Chartbook. 1998. Hyattsville, MD: Department of Health and Human Services.
- World Bank. 1993. *World Development Report 1993: Investing in Health*. New York: Oxford University Press.
- World Health Organization. 1984. *Glossary of Terms Used in the Health for All Series*. Geneva: World Health Organization.
- World Health Organization. 1999. *World Health Report 1998: Life in the 21<sup>st</sup> Century: A Vision for All*. Geneva: World Health Organization.



